

UNIwersytet Wrocławski
Biblioteka Wydziału Prawa

2552 I

Ustawa zasadnicza
O REPREZENTACYI PAŃSTWA

i

Ordynacya

wyborcza

RADY PAŃSTWA

z uwzględnieniem najnowszych reform.

USTAWA

o prawie zgromadzania się.

Przełożył i zaopatrzył objaśnieniami

Dr. Henryk Mikołaj Landau
advokat krajowy.

Złoczów

Nakładem i drukiem księgarni Wilhelma Zukerkandla.

1897.

Juz wyszła

NOWA ORDYNACYA

egzekucyjna,

ustawa z dnia 27. maja 1896 dz.
u. p. l 79, o **postępowaniu**
egzekucyjnem i zabezpie-
czającym wraz z

Ustawa *zaprowadzająca.*

Przełożył na język polski i uzupełnił
związkowymi przepisami, odnośnikami,
rejestrem i zaopatrzył

tekstem autentycznym niemieckim

Dr. Henryk Mikołaj Landau
adwokat krajowy.

Cena egz. brosz. 3 zkr.
oprawnego 3 zkr. 50 cent.

Do nabycia w każdej księgarni.

Ustawa zasadnicza
O REPREZENTACYI PAŃSTWA
i
Ordynacya

---

wyborcza

RADY PAŃSTWA

z uwzględnieniem najnowszych reform.

USTAWA

o prawie zgromadzania się.

Piętocyfł i zaopatrzył objaśnieniami

Dr. Henryk Mikołaj Landau
adwokat krajowy.

Złoczów

Nakładem i drukiem księgarni Wilhelma Zukerkandla.

1897.

1180109001

PAd

ZBIÓR USTAW
krajowych i państwowych
wydawanych nakładem księgarni
Wilhelma Zuckerkandla w Złoczowie

zawiera :

- Hibl A. Dr.** „Galicyjskie prawo drogowe i budownicze na prowincyi“ W kartonowej oprawie 2 złr.
- Podręcznik praktyczny do ustaw o należytościach bezpośrednich, stempłowych i ekwiwalentowych wraz z instrukcją o formalnem traktowaniu i zarachowaniu tych należytości** — Cena w oprawie karton. 1 zł. 60 ct., w oprawie eleganckiej 2 złr.
- Taryfa adwokacka** Cena 20 ct.
- Ustawa gminna z dnia 12. sierpnia 1866. Wydanie drugie.** Cena 60 ct. — w trwałej opr. kartonowej 70 ct.
- Ustawa z dnia 13. marca 1889 r., zaprowadzająca ustawę gminną dla 30 miast w Galicyi. Wydanie drugie** Cena 40 ct. — w oprawie karton. 50 ct.
- Ustawa z dnia 3. lipca 1896, zaprowadzająca ustawę gminną** — Cena 60 ct.
- Ustawa o ochronie własności polnej z dnia 17. lipca 1876**
Wydanie trzecie. Cena 20 ct.
- Ustawa o urządzeniu służby zdrowia.** Cena 20 ct.
- Ustawa o rybołówstwie.** Cena egz brosz. 40 ct
- Ustawa wojskowa z dnia 11. kwietnia 1889.** Cena 40 ct., w oprawie karton. 50 ct.
- Ustawa gorzelniana. Wydanie drugie.** Cena brosz. 80 ct. — w oprawie karton. 1 złr.

Katalogi Biblioteczki dla dzieci i młodzieży i innych wydawnictw wysyła się na żądanie gratis i franco.

I.

Z objaśnień do projektu rządowego (zał. 1387 XI. sesyi).

Podstawą, na której projekty obecnych ustaw wypracowano, jest utworzenie nowej, od dotychczasowych klas wyborczych istotnie różnej, grupy do wyboru uprawnionych. Podczas gdy poprzednie klasy uzmysłowić mają, wedle zamiaru ustawodawcy, ideę zastępstwa interesów, ma nowa klasa wyborczy przyczynić się do urzeczywistnienia owego prawa wyboru, które się obecnie przyznaje obywatelowi państwa, jako takiemu, bez względu na tegoż ekonomiczne i socyalne stosunki.

Warunkiem takiego prawa wyboru jest wedle istoty jego jak największe rozpowszechnienie prawa wybierania, a już w tem zrozumieniu jest nowa klasa wyborcza p o w s z e c h n ą. Ona jest nią także i w innym zrozumieniu, mianowicie, o ile wedle swojego przeznaczenia obejmuje w s z y s t k i c h do wyboru uprawnionych, a więc także i tych, którzy wykonują już swoje prawo wyborcze w jednej z istniejących klas.

Z powyższego poznać można, jak się zachowuje projektowana reforma wyborcza do żądania powszechnego prawa wyboru. Ostatnie nie ma być wyłączną podstawą naszego systemu wyborczego, atoli nie może też pozostać zupełnie nieuwzględnionem. Temu powszechnemu prawu wyboru przypadnie funkcyja uzupełnienia

i wyrównania, gdyż okazuje się być powołaniem, by luki, które istniejące ordynacye wyborcze na zastępstwie interesów polegające, zawierają, w ten sposób wypełniło, by uczyniono zadość państwowemu i społecznemu porządkowi.

Powszechna klasa wyborcza nie ma tedy zastąpić istniejących czterech klas, lecz zostanie do tychże dołączoną.

W każdym razie powstaje jeszcze kwestya, czy nie należy równocześnie z tem nowem urządzeniem poddać istniejącego prawa wyboru legislacyjnej rewizyi także i w innym kierunku. Po dojrzałej rozwadze doszedł rząd w tej sprawie do postanowienia, by przedstawiono tylko takie zmiany ustawy zasadniczej o reprezentacyi państwa i ordynacyi wyborczej do rady państwa które są bezpośrednio konieczne z powodu utworzenia nowej klasy wyborców.

Miarodajnem w tym kierunku było staranie się o ominięcie wszystkiego, co by mogło wstrzymać powszechnie, jako konieczne uznane rozszerzenie prawa wyboru. Nie trzeba bowiem dowodu, że gruntowna rewizya prawnych przepisów prawa wyboru się tyczących spowodowałaby zbadanie spornych bardzo kwestyj o daleko idącym zasadniczym znaczeniu i że następnie przyjscie do skutku jakiegokolwiek reformy wyborczej przez długi czas byłoby wyłączone.

Te względy były przyczyną, że zwrócono uwagę tylko na rozszerzenie uprawnień do wyboru, zachowując rozwiązanie dalszych kwestyj dla spokojnego i wolnego rozwoju dalszego.

Jeżeli tedy utrzymano w mocy dotychczasowe klasy wyborcze, nie można było także zmienić liczby posłów do każdej z nich należących; a tem samem

należy z wprowadzeniem nowej klasy wyborców także powiększyć liczbę mandatów. Ostatnia okoliczność ma wytyczone granice przez względy na uregulowany tok spraw parlamentarnych, któryby zbyt wielka liczba posłów znacznie utrudniała. Trzymając się ściśle tego punktu widzenia były miarodajnymi, co do cyfrowego ustalenia i rozdzielenia nowych mandatów następujące względy. Charakter nowej klasy wyborczej jest tego rodzaju, że w granicach takowej odpada odróżnienie miast od gmin wiejskich i że jako podstawa koniecznego podziału służyć będzie w ogólności liczba mieszkańców. Zasada ta musiała atoli być poniekąd zmodyfikowana — przedewszystkiem ze stanowiska prawnego. — Sprzeciwiałoby się duchowi naszego prawa publicznego, gdyby kraj, którego zasadnicze stanowisko oddzielne jest uznane co do wyboru posła, a więc przy wykonaniu ważnego prawa politycznego, przez to by stracić musiał swój charakter indywidualny, żeby miał przedsiębrać wybór swoich zastępców wspólnie z innym krajem. Potrzeba było tedy przedewszystkiem na to baczyć, by każdy kraj otrzymał przynajmniej jednego posła. Ponieważ atoli z drugiej strony nie można zmienić stosunku, jaki poszczególne królestwa i kraje mają obecnie udział w ogólnej liczbie posłów, nie należało przyznać mniejszym krajom w nowej klasie wyborczej, więcej, jak jednego posła, gdyż inaczej musiano by stosunkowo powiększyć liczbę mandatów we większych krajach, przez co wynikłaby zbyt duża liczba ogólna posłów. Do tych krajów, którym przyznać należy jeden mandat, należą ze względu na liczbę mieszkańców*): ziemia przedarulańska (107.956 mie-

---

*) Wedle obliczenia z r. 1890.

szkańców), Tryest (133.512 mieszkańców), Salzburg (167.365 m.), Gorycja i Gradyska (213 292 m.), Istria (302.491 m.), Karyntya (353 230 m.). Ze względu na ludność dwu ostatnich krajów przyjęto cyfrę 350.000 za podstawę obliczenia mandatów w ten sposób, że dla każdego 350.000 tutejszo krajowej ludności cywilnej, jakoteż dla reszty najmniej 150.000 wynoszącej, przyjęto jeden mandat. W ten sposób wynikła liczba 71, a przy rozdzieleniu na poszczególne kraje, o czem zaraz mowa będzie, liczba 72 mandatów.

Przy podziale mandatów na poszczególne kraje nie mogła być liczba mieszkańców wyłącznie miarodajną.

Jak już zauważano, baczono przedewszystkiem na to by obecnie istniejący stosunek między poszczególnymi krajami zmieniony nie został. Miara ta wystarczyć nie mogła już z tego względu, że wedle tejże najmniejszy kraj nie otrzymałby nawet jednego posła. Prócz tego spowodowały, co do poszczególnych krajów szczególne okoliczności, n. p. wzgląd na stosunek między ludnością a podatkami pewne zmiany. Miarodajnymi były tedy 3 okoliczności: obecny stosunek liczby posłów, ludność i świadczenie podatków.

Z tabeli I. okazują się odnośne cyfry stosunków jakoteż proponowany w projekcie podział mandatów. Dla wyjaśnienia niechaj jeszcze posłużą następujące uwagi. Prawie w równym stosunku jak dotychczas są Czechy z 18, Morawa z 7, Styrya z 4, Austria wyższa z 3, Śląsk z 2, Dalmacya z 2 i Bukowina z 2 mandatami. Te same cyfry wynikałyby także z liczby przeciętnej ludności i świadczonych podatków, tylko Dalmacya miałaby wedle tego prawo do jednego tylko

mandatu. Ziemia przedarulańska, Tryest, Gorycyja i Gradyška, Istria, Salzburg otrzymują po jednym mandacie, mimo iż miarodajne cyfry (z wyjątkiem świadczenia podatków przez Tryest i obecnej liczby posłów z Salzburgu) wykazują mniej niż jeden. Galicyja wykazuje w odnośnych cyfrach znaczną różnicę. Wedle tego czy się bierze obecny stosunek liczby mieszkańców, czy też świadczenie podatków jako miarę, otrzymuje się cyfry 12.8, 20.2 a względnie 18.7 albo 7.6, a wedle liczby przeciętnej ludności i świadczenia podatków 15.5. Projekt przyjmuje cyfrę 15.

W Austrii niższej przewyższa znowu świadczenie podatków inne cyfry: podczas gdy bowiem tak obecny stosunek, jak też liczba mieszkańców podaje 7.6 mandatów, wynikałaby wedle ilości świadczonych podatków cyfra 22.1. Rozumie się samo przez się, że ostatnia nie może być zupełnie miarodajną, gdyż znacznych podatków w Wiedniu pobieranych nie można zaliczyć wyłącznie dla Austrii niższej: projekt oblicza 9 mandatów. Karyntya i Kraina miałyby wprowadzić wedle obecnej liczby posłów otrzymać po 2 mandaty; cyfry tej jednak nie osiągają inne liczby z proporcji (co do Karyntyi liczba mieszkańców 1.1, świadczenie podatków 1, co do Krainy liczba mieszkańców 1.5, względnie 1.4, świadczenie podatków 1) dla czego też proponowano w projekcie po jednym mandacie. Dla Tyrolu przeznaczają projekt 3 mandaty, która to cyfra nie dosięga wprowadzić obecnego stosunku (3.7) natomiast przewyższa inne cyfry z proporcji (liczba mieszkańców 2.4 względnie 2.7, świadczenie podatków 1.7).

Ze 72 posłów powszechnej klasy wyborczej przypada jeden na 323.619 mieszkańców, ze wszystkich

425 posłów jeden na 54 825 mieszkańców, podczas gdy obecnie z 353 posłów wypada jeden na 66 007 mieszkańców. Jak cyfry te układają się co do poszczególnych krajów wykazuje tabela II.

Skład izby posłów przedstawi się na podstawie powyższych uwag w następujący sposób:

Ogólna liczba posłów 425, z tych:

85 posłów klasy a (wielkie posiadłości).

118 posłów klasy b (miasta).

21 posłów klasy c (izby handlowo-przemysł.).

129 posłów klasy d (gminy wiejskie).

72 posłów klasy e (powszechna klasa wyborcza).

425

Wedle tego partycypuje w ogólnej liczbie posłów klasa wyborcza a) z 20, b) z 28, c) z 5, d) z 30, e) z 17 na sto, podczas gdy obecnie cyfry te dla klas wyborczych a) do b) wynoszą 24, 33, 6, 37.

(Dalsza część przy poszczególnych §§.)

II.

Sprawozdanie komisji dla reformy wyborczej (załączenie 1444 XI. sesji).

Zanim się przystąpi do zbadania zasad i celów przedłożonych przez rząd projektów, należy rzucić okiem na owe liczne wnioski i próby, które w łonie parlamentu w ostatniej lat dziesiątce przygotowano i uczyniono celem zreformowania obecnego prawa wyboru.

Już na tem miejscu się podnosi, że dla wszystkich tych starań kierującą była myśl, że rozszerzenie obecnie istniejącego prawa wyboru na warstwy ludności, dotąd od prawa wyboru wyłączone stało się wymogiem socyalnej sprawiedliwości i politycznej konieczności i że nie można już zwlekać ze stosowną reformą naszego obecnego prawa.

Co się zaś tyczy projektowanych środków i sposobów dla osiągnięcia tego celu, okazała się z natury rzeczy wielka różnica zdań pomiędzy poszczególnymi stronnictwami; nawet w łonie tego samego stronnictwa rozmaicie się ukształtowały dążenia celem zmiany naszej ordynacyi wyborczej.

Nasza obecnie w mocy będąca ordynacya wyborcza polega jak wiadomo, na zasadzie zastępstwa interesów a w przeprowadzeniu tej zasady zależy uprawnienie do wyboru — z bardzo małymi wyjątkami —

od świadczenia podatków pewnej wysokości, przez co wielka część ludności jest od prawa wyboru wyłączoną.

Z rozpowszechnieniem i podniesieniem się wykształcenia ogólnego u szerokich warstw ludności, z ciągle postępującym rozwojem ekonomicznym Austrii szczególnie na polu przemysłu, z zmniejszeniem się znaczenia bezpośrednich podatków dla pokrycia potrzeb państwa w skutek nowo ustanowionych i znacznego podwyższenia pośrednich podatków dostrzegali obywatele od politycznego prawa głosowania wyłączeni, w wyłączeniu tem ujmę, a nawet niesprawiedliwość i żądali — przedewszystkiem koła robotników przemysłowych — energicznie, by się skończyło ich polityczne bezprawie i by im też przyznano prawo wyboru, ponieważ również wedle sił przyczyniają się do pokrycia potrzeb państwa, ponieważ pełnią służbę wojskową i zresztą posiadają wszelkie uzdolnienie do współdziałania w sprawach publicznych.

Oględne ustawodawstwo nie może i nie powinno dłużej zwlekać z przychyleniem się do żądania warstw ludności od prawa wyboru wyłączonych. Temu przeświadczeniu odpowiadał projekt posłów Dra Plenera, Exnera, Wrabetza z 5. października 1886 (Nr. 264 załączeń X. sesyi), który wznowiony został dnia 25. maja 1891 (Nr. 138 załączeń XI. sesyi). Wedle tego miano, utrzymując w mocy zasadę zastępstwa interesów stanu robotników, utworzyć izby robotnicze i tymże nadać prawo delegowania 9 posłów do reprezentacyi państwa.

Dążenie do przybrania zastępców robotników do izby posłów, poparte zostało bardziej jeszcze przez projekt — wprowadzie po projekcie Tafowskim wniesiony — ale już przedtem przygotowany przez posła

Dra Baernreithera i towarzyszy o uzupełnieniu reprezentacji państwa (Nr. 730 załączeń XI. sesji), na podstawie którego to projektu, miano do istniejących czterech kuryj wyborczych utworzyć nową klasę wyborców z robotników wedle ustawy z 30. marca 1888 dz. u. p. l. 33 do zabezpieczenia zobowiązanych i przyznać teje 20 mandatów do izby poselskiej.

Oba te wnioski dążyły wprawdzie do rozszerzenia uprawnienia do wyboru tylko co do robotników, utrzymywały atoli w mocy zasadę istniejącego zastępstwa interesów i rozwijały takową dalej przez dołączenie piątej grupy interesów robotników.

W zupełny inny sposób załatwić miano kwestyę rozszerzenia prawa wyboru wedle wniosków posła Pernerstorfera i towarzyszy (Nr. 251 załączeń) i posła Dra Slavika i towarzyszy (682. załączenie). Oba wnioski porzucają zasadę zastępstwa interesów i żądają w miejsce takowego wprowadzenia powszechnego, równego i bezpośredniego prawa głosowania.

Dalszy krok w reformie austriackiego prawa wyborczego uczyniono przez projekt wniesiony przez ministerjum Tafowskie, który to projekt utrzymywał formalnie w mocy istniejące cztery grupy, atoli faktycznie tylko dotychczasowe uprawnienie wyborczej klasy większych posiadłości i izb handlowo-przemysłowych pozostawiał nietknięte, zaś w klasach miast i gmin wiejskich rozszerzył takowe aż do granic powszechnego prawa głosowania. przez co właściwie chciał znieść faktycznie zastępstwo interesów w ostatnich dwóch kurjach.

Przeważająca większość izby posłów sprzeciwiła się zmianom istniejącego systemu wyborczego po myśli Tafowskich projektów, po wniesieniu projektu tego

była atoli spowodowaną i zmuszoną do jawnego zakreślenia swojego stanowiska wobec reformy naszej obecnej ordynacyi wyborczej. Stronnictwa większości po 10. października 1893 zjednoczone oświadczyły się z jednej strony ponownie za rozszerzeniem prawa wyboru na wyłączone od takowego warstwy ludności, a przedewszystkiem na robotników, broniły się atoli z drugiej strony przeciw reformie, która w rzeczywistości odstępywała od zasady zastępstwa interesów i zagrażała politycznemu wpływowi stanu obywatelstwa i wieśniaków.

Stanowisko to przyjęto do ułożonych przez koalicyjne ministeryum „ogólnych zasad dla reformy wyborczej“, wedle których z jednej strony żadna nie miała zajść zmiana co do istniejących obecnie klas wyborczych, ani ze względu na przydzielenie mandatów, ani też warunków prawa wyboru, z drugiej strony zaś rozszerzyć miano prawo wyboru przez utworzenie nowej klasy wyborców z 45 mandatami.

Subkomitet, któremu komisya reformy wyborczej wypracowanie poleciła, wywiązał się z zadania swojego w ten sposób, że przyznał robotnikom na wypadek choroby zabezpieczonym 13 nowych mandatów w osobnej kuryi, zaś 34 nowych mandatów wszystkim tym, którzy w ogóle płacą podatek bezpośredni, jakoteż urzędnikom przedsiębiorstw, powiatów i gmin w dwóch oddziałach kuryj miast i gmin wiejskich.

Projekt przez subkomitet wypracowany znalazł atoli opozycyę w samej komisyi dla reformy wyborczej, gdyż żądano przyznania prawa wyboru jeszcze dalszym dotąd od tegoż wyłączonym warstwom ludności, jakoteż przydzielenia większej liczby mandatów nowym wyborcom.

W plenum i subkomitecie komisji reformy wyborczej znalazło poparcie jeszcze inne zapatrywanie; zdążyła ona do tego, by istniejącym czterem klasom wyborców przyznano prawo wyboru także w kuryi nowo utworzyć się mającej. Przez to miano do naszego systemu wyborczego — wprowadzić tylko dla piątej kuryi — wprowadzić system powszechnego prawa wyboru, by, jakto podnoszą uwagi do projektu rządowego, „wypełnić luki, które zawierają istniejące ordynacje wyborcze na zastępstwie interesów polegające i by uczyniono zadość państwowemu i społecznemu porządkowi“.

Dla dokładności należy wzmiankę uczynić o wypowiedzianej często idei konstruowania systemu wyborczego na zasadzie korporacyjnej i wniosku posła hrabiego Hohenwarta, wedle którego z jednej strony część członków izby posłów przez wybory ludności, inna zaś przez wybór korporacyj, właściciele większych posiadłości, izb handlowych i oddzielnie zorganizować się mających izb przemysłowych, jakoteż sejmów każdego kraju wybraną być miała i wedle którego z drugiej strony warunkiem uprawnienia do wyboru dla ludności w okręgach miejskich i wiejskich miało być płacenie bezpośredniego podatku albo pewnego czynszu najmu, albo zawód robotnika przemysłowego. obrońcy pierwszego systemu sami wymieniają, że obecnie brakuje podstawy do skonstruowania takiego prawa wyborczego, nie trzeba tedy bliżej przedstawić powodów, które przemawiają za lub przeciw temu zapatrywaniu. Nie można też wdać się w krytykę wniosków hr. Hohenwarta, ponieważ myśl zasadniczą tego projektu nie została przyjętą przez żadnego członka ko-

misyi reformy wyborczej przez uczynienie odpowiedniego wniosku.

Z tego krótko naszkicowanego rozwoju historycznego usiłowań parlamentarnych o reformę obecnej ordynacji wyborczej, z przedstawienia rozmaitych wniosków uczynionych w izbie posłów i komisji dla reformy wyborczej, z zachowania się stronnictw izby posłów do tych projektów a w szczególności do Tafowskiego projektu reformy wyborczej wywnioskować można, że większość izby posłów przychylną jest do przyjęcia następujących zapatrywań.

Po pierwsze: pod każdym warunkiem ma nastąpić rozszerzenie prawa wyboru na szerokie dotychczas wyłączone odeń warstwy ludności z zakreśleniem bardzo dalekich granic uprawnienia do wyboru.

Po drugie: dotychczasowe zastępstwo interesów w istniejących czterech klasach wyborczych należy utrzymać.

Po trzecie: rozszerzeniu uprawnienia do wyboru zadość uczynić należy przez przyłączenie nowej klasy wyborców, w której do wyboru dotychczas uprawnieni otrzymać mają wspólne prawo wyboru z nowymi wyborcami.

Rząd zebrał w swoim projekcie tę *communis opinio* w parlamencie i komisji reformy wyborczej oznajmioną, z czego samego wyjaśnia się okoliczność, że przy naradzie nad projektem rządowym w komisji przyjęto tegoż istotne postanowienia przeważającą większością i że tylko bardzo nieznaczne zmiany, głównie natury formalnej, przedsięwzięto.

Wedle treści postanowień projektów reformy wyborczej przyłączy się do kuryj wyborczych, uzmysła-

wiających ideę zastępstwa interesów, nową klasę wyborców „powszechną klasę wyborczą“.

Reforma wyborcza rządu nie chce tworzyć nowego gmachu, tylko dobudować w ten sposób, by starego gmachu nie zniszczono

Ta forma wprowadzenia powszechnego prawa wyboru nie odpowiada zapatrywaniu zastępców powszechnego prawa głosowania, jak takowe określono we wnioskach posła Pernerstorfera i Dra Slavika; wniosek przez ostatniego posła w komisji uczyniony, by nad projektem rządowym przejść do porządku dziennego i przyjąć jego projekt reformy wyborczej za podstawę debaty specjalnej odrzucony został wszystkimi głosami przeciw dwóm, a temsamem sprzeciwiła się komisya wprowadzeniu powszechnego, równego i bezpośredniego prawa głosowania.

Uwydatnia się w tem zapatrywanie komisji, że dla stosunków austriackich równe prawo głosowania nie jest stosowną formą. by zadość uczynić uzasadnionym pretensyom rozmaitych narodów, klas powołania i warstw ludności, że następnie nie uchodzi, by porzucić dotychczasowy system zastępstwa interesów i odważnym skokiem zaufać systemowi wyborczemu, który w szczególności ze względu na historyczne podstawy naszego państwa i naszych stosunków narodowościowych nie daje pewności poparcia ogólnego dobra państwa.

Ponieważ należało utrzymać obecne klasy wyborcze, nie można było zmienić liczby posłów do każdej klasy należących, musiano przeto liczbę mandatów powiększyć.

Projekt ogranicza liczbę mandatów dla powszechnej klasy wyborców — „ze względu na uregulo-

wany tok spraw parlamentarnych, któryby zbyt wielka liczba posłów znacznie utrudniała“ — na 72 i rozdziela takowe na poszczególne królestwa i kraje z uwzględnieniem cyfr proporcji ludności i świadczenia podatków jednakowo z utrzymaniem zasady, że każdemu krajowi przydzielić należy przynajmniej jednego posła z tej powszechnej klasy wyborców.

Większość komisji uznała stanowisko rządu w obydwu kierunkach za uzasadnione i odrzuciła kilka przeciwnych wniosków członków komisji, którzy żądali inny rozdział ogólnej liczby posłów, a względnie powiększenie tej ogólnej liczby.

(Dalsza część przy poszczególnych §§.)

III.

Ustawa z dnia 14. czerwca 1896

(dz. u. p. nr. 168).

zmieniająca i uzupełniająca ustawę zasadniczą o reprezentacji państwa z dnia 21. grudnia 1867 (dz. u. p. nr. 141), a względnie ustawę z dnia 2. kwietnia 1873 (dz. u. p. nr. 40) i z dnia 12. listopada 1886 (dz. u. p. nr. 162).

Za zgodą obu izb Rady Państwa zarządzam, co następuje:

Artykuł I.

Do 353 członków, którzy na zasadzie §§. 6 i 7. ustawy zasadniczej o reprezentacji państwa (ustawy z dnia 2. kwietnia 1873 dz. u. p. nr. 40, a względnie z dnia 12 listopada 1886 dz. u. p. nr. 162), do izby posłów przez klasy wyborcze w statutach krajowych wymienione mają być wybierani, przystępuje dalszych 72 członków, którzy wybierani będą przez powszechną klasę wyborczą, jako *e* oznaczyć się mającą.

Ilość członków, dla tej klasy wyborczej ustanowiona, rozkłada się na poszczególne królestwa i kraje i z tej klasy wyborczej ma być wybranych:

W królestwie czeskiem	18
" dalmatyńskiem	2
" Galicyi i Lodomeryi z wielkiem księstwem krakowskiem	15
w arcyksięstwie Austrii poniżej Anizy	9
" " powyżej Anizy	3
w księstwie salzburskiem	1
" stytyjskiem	4
" karyntskiem	1
" krańskiem	1
" bukowińskiem	2
w margrabstwie morawskiem	7
w księstwie górno- i dolno szlązkim	2
w uksiążęconem hrabstwie tyrolskiem	3
w ziemi przedarulańskiej	1
w margrabstwie istryjskiem	1
w uksiążęconem hrabstwie Gorycyi i Gradyski	1
w mieście Tryeście z okręgiem	1

Rozkład członków izby posłów wedle tego wybrać się mających na poszczególne okręgi wyborcze, ustanowi oddzielna ustawa.

Artykuł II.

Ustępy *C* i *D* §. 7. ustawy zasadniczej o reprezentacyi państwa tracą w swej obecnej styliacyi moc i mają opiewać jak następuje:

C) Posłów wybierają w klasie wyborczej gmin wiejskich, następnie w utworzonych wyłącznie z powiatów sądowych okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej, delegaci (Wahlmänner) przez uprawnionych do wyboru wybrani, w innych klasach wyborczych, tudzież w pozostałych okrę-

gach wyborczych powszechnej klasy wyborczej uprawnieni do wyboru bezpośrednio.

W krajach atoli, w których przepisami ustaw krajowych ustanowiony jest w klasie wyborczej gmin wiejskich bezpośredni wybór posłów na sejm krajowy, mają także członkowie izby posłów w klasie wyborczej gmin wiejskich, jakoteż we wszystkich okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej być wybierani bezpośrednio przez uprawnionych do wyboru.

Wybór delegatów (Wahlmänner) i posłów nastąpi bezwzględną większością głosów. Jeżeli osiągnąć nie można tej większości głosów w jednym albo o ile jeszcze więcej posłów wybrać należy, także w dalszym, ściślejszym wyborze, rozstrzyga ostatecznie w razie równości głosów, los.

D) Uprawnionym do wyboru jest każdy austriacki obywatel, który ukończył 24 rok życia, jest własnowolny i odpowiada innym wymaganiom, ustanowionym w ordynacyi wyborczej do Rady Państwa, a względnie w ustawie z dnia 14. czerwca 1896 dz. u. p. nr. 169.

Artykuł III.

Ustawa niniejsza wchodzi w moc obowiązującą równocześnie z ustawą z dnia 14. czerwca 1896 dz. u. p. nr. 169 tyczącą się zmiany i uzupełnienia ordynacyi wyborczej do Rady Państwa.

IV.

Ustawa z dnia 14. czerwca 1896

(dz. u. p. nr. 169).

zmieniająca, a względnie uzupełniająca ordynacyę
wyborczą Rady Państwa.

Za zgodą obu izb Rady Państwa zarządzam,
co następuje:

Artykuł I.

Wskutek zmiany i uzupełnienia ordynacyi
wyborczej Rady Państwa z dnia 2 kwietnia 1873
dz. u. p. nr. 41, a względnie ustawy z dnia 4 pa-
ździernika 1882 dz. u. p. nr. 42, wejdą w miejsce
następnie określonych paragrafów, a względnie
jako dodatki i włączenia do poszczególnych para-
grafów następujące postanowienia:

§. 6. Każdy okręg wyborczy klasy wyborczej
gmin wiejskich jest utworzony z więcej sądowych
powiatów.

Powiaty sądowe rozumie się wedle ich obje-
tości obszaru, podczas dokonania wyboru istnie-
jącej; z dotyczących powiatów sądowych wyłącza
się atoli gminy zaliczone do klasy wyborczej miast.

W razie utworzenia nowego sądu powiatowego
wykonywać będą aż do wydania ustawy

zmieniającej dodatek do ordynacyi wyborczej Rady Państwa uprawnieni do wyboru z nowo utworzonego powiatu sądowego swoje prawo wyboru w owym okręgu wyborczym, do którego wedle dodatku (§. 7.) przydzielony jest ów powiat sądowy, do którego należeli przed utworzeniem nowego okręgu sądowego.

Postanowienia te stosowane będą odpowiednio do politycznych powiatów, gmin i części gmin (miejscowości), o ile takowe wogóle są w dodatku wymienione.

Delegaci (Wahlmänner), a względnie w razie bezpośrednich wyborów (artykuł II. lit. c ustawy z dnia 14. czerwca 1896 dz. u. p. nr. 168) wyborcy każdego okręgu wyborczego gmin wiejskich tworzą jedno ciało wyborcze.

§. 6 a. Okręgi wyborcze dla powszechnej klasy wyborczej tworzą się w krajach, które wybierać mają tylko jednego posła z tej klasy wyborczej, z całego kraju, w pozostałych krajach z miejscowości klasy wyborczej miast, albo z takichże miejscowości i z powiatów sądowych, albo wyłącznie z więcej powiatów sądowych wedle ich obszaru podczas dokonania wyboru istniejącego. W razie utworzenia nowego sądu powiatowego stosowane będą także postanowienia ustępu 3. i 4. §. 6.

Okręgi wyborcze nie utworzone wyłącznie z miejscowości klasy wyborczej miast, obejmują także miasta na obszarze odnośnych okręgów wyborczych położone, które nie są jeszcze przydzielone do okręgu wyborczego powszechnej klasy wyborczej. Delegaci (Wahlmänner) względnie wy-

borcy każdego okręgu wyborczego tworzą jedno ciało wyborcze.

§. 7 a. Okręgi wyborcze powszechnej klasy wyborczej są ustanowione w tabelarycznym dodatku do obecnej ustawy. Tamże ustanowiony jest także podział liczby posłów tej klasy wyborczej w ustawie z dnia 14 czerwca 1896 dz. u. p. nr. 168 o zmianie ustawy zasadniczej o reprezentacji państwa wedle krajów przepisanej na okręgi wyborcze poszczególnych krajów.

§. 8 a. W powszechnej klasie wyborczej jest w okręgach wyborczych z miejscowości klasy wyborczej miast się składających każde z tych miejsc zarazem miejscem wyboru, z więcej miejsc wyboru jest głównem miejscem wyboru, miejsce w dodatku przy ustanowieniu okręgu wyborczego najpierw wymienione. Okręgi wyborcze składające się zarówno z miejscowości klasy wyborczej miast i z powiatów sądowych, należy w drodze rozporządzenia podzielić na mniejsze obwody wyborcze w granicach powiatów sądowych i dla każdego z nich ustanowić miejsce wyboru.

Miejscowość w dodatku przy ustanowieniu okręgu wyborczego najpierw wymieniona, jest głównem miejscem wyboru.

W okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej wyłącznie z powiatów sądowych utworzonych, wybierają wyborcy wybrani w określonych w dodatku miejscach wyboru; wpierw wymieniona miejscowość jest głównem miejscem wyboru.

§. 8 b. Jeżeli w kraju ustanowi się w klasie wyborczej gmin wiejskich i w okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej bezpośrednio

wybory, tworzy w tych klasach wyborczych miejsce wyboru każda miejscowość, która przez ustawodawstwo krajowe jest wogóle ustanowioną jako miejsce wyboru dla wyborów sejmowych.

Co do podziału okręgów wyborczych zauważyć należy: ponieważ wyborcy, względnie wybrani wyborcy jednego okręgu wyborczego powszechnej klasy wyborczej tworzą jedno ciało wyborcze i tylko jednego posła wybierać mają, będzie w tejże klasie wyborczej 72 okręgów wyborczych.

W powszechnej klasie wyborczej niema różnicy między miastem a wsią, z reguły składać się będą okręgi wyborcze z powiatów sądowych tak jak obecnie okręgi wyborcze gmin wiejskich, jednakże włącznie z miastami w tychże położonymi. Inaczej traktowanych będzie tylko 6 najludniejszych miast wielkich: Wiedeń (1,364.548 mieszkańców), Praga włącznie ze Śmichowem i Karlinem (razem 234.716 mieszkańców), Tryest z okregiem (157.466 mieszkańców), Lwów (127.943 mieszkańców), Gradec (112.069 mieszkańców) i Berno (94.462 mieszkańców). W pierwszych trzech utworzy się okręgi wyborcze bez włączenia gmin wiejskich; Lwów, Gradec i Berno obejmują także i gminy wiejskie; będą atoli z powodu sposobów wybierania dla tych okręgów wyborczych i istniejącego w ustawie traktowane jako osobna kategoria z miast i okręgów sądowych się składająca.

W powszechnej klasie wyborczej są tedy 3 kategorie okręgów wyborczych:

a) 7 okręgów wyborczych utworzonych wyłącznie z miast (5 okręgów wyborczych, we Wiedniu po jednym, w Pradze zaś ze Śmichowem i Karlinem i w Tryeście);

b) 3 okręgi wyborcze utworzone z miast i okręgów sądowych (Lwów, Gradec i Berno);

c) 62 okręgów wyborczych, utworzonych wyłącznie z okręgów sądowych

Przy utworzeniu okręgów wyborczych dla powszechnej klasy wyborczej wzięto za podstawę podział okręgów wyborczych dla klasy wyborczej gmin wiejskich w mocy będące i utworzono z reguły z dwóch okręgów wyborczych gmin wiejskich wraz z miastami w tychże położonymi jeden

okręg wyborczy powszechnej klasy wyborczej, przyczem miejsca wyboru ustanowione obecnie dla dokonania wyboru posła przez wybranych wyborców gmin wiejskich utrzymano także dla wyboru posła przez wybranych wyborców powszechnej klasy wyborczej

W okręgach wyborczych wyłącznie z miast albo z miast i powiatów sądowych utworzonych odpada wymienienie oddzielnego miejsca wyboru, ponieważ z wymienionych miast każde jest równocześnie miejscem wyboru i ponieważ w powiatach sądowych z takimi miastami w jeden okręg wyborczy złączonych mają być w drodze administracyjnej (§§ 8. a i 8. b) ustanowione dla bezpośrednio dokonać się mających wyborów mniejsze obwody wyborcze z oddzielnymi miejscami wyboru.

W owych krajach, na które przypada tylko jeden poseł z powszechnej klasy wyborczej i gdzie tedy cały kraj tworzy jeden okręg wyborczy, dokonane zostaną także wybory posłów przez delegatów (Wahlmänner) powszechnej klasy wyborczej w tych samych miejscowościach, w których wybierają wybrani wyborcy z gmin wiejskich.

Gdzie w klasie wyborczej gmin wiejskich i w powszechnej klasie wyborczej wybory posłów mają być bezpośrednio dokonane, niełatwo jest wogóle ustanowić miejsce wyboru.

Ustanowienie mało miejsc wyboru, np. tylko siedzib sądów powiatowych pociągałoby za sobą wielkie utrudnienie dla wyborców; dokonanie wyborów posła w każdej gminie jest niemożliwe z technicznych względów, gdyż nie można dla tylu równocześnie dokonać się mających aktów wyborczych ustanowić potrzebnej liczby zdalnych komisarzy i członków komisyjnych.

Pozostawia się tedy politycznej władzy utworzenie w granicach okręgu wyborczego mniejszych obwodów i ustanowienie dla każdego takiego obwodu wyborczego odpowiedniego miejsca wyboru (§. 8. b).

Przytem ma regułę starowie utworzenie obwodów wyborczych o nie więcej jak 4.000 mieszkańcach ze złączenia więcej mniejszych gmin celem przedsięwzięcia bezpośrednich wyborów. (Motywa rządowe).

Komisya reformy wyborczej przyłączyła do trzech sub b) wymienionych okręgów wyborczych jeszcze czwarty, t. j. okręg wyborczy Kraków, a zmniejszyła liczbę okręgów wyborczych utworzonych wyłączenie z powiatów sądowych na 61.

§. 8. b projektu rządowego został zupełnie zmieniony. Tenże odnosi się do wypadków wprowadzenia bezpośrednich wyborów w klasie wyborczej gmin wiejskich i powszechnej klasie wyborczej

Wedle projektu rządowego miał być w takim wypadku każdy okręg wyborczy w drodze rozporządzenia rozdzielony na mniejsze obwody wyborcze mające po jednym miejscu wyboru.

Choć te obwody wyborcze miały być utworzone tylko w granicach utworzonych już okręgów wyborczych, sądziła komisya, że nie należy władzy administracyjnej odstąpić prawa ustanowienia terytoryalnych grup wyborców, gdyż w ten sposób można w każdym razie wywrzeć wpływ na wynik wyborów. Z długiej strony było wobec ogromnej różnicy stosunków komunikacyjnych, jakoteż ludności i teje stosunków mieszkalnych w poszczególnych krajach zupełnie niemożliwem ustanowienie ogólnej zasady, której rząd miałby się trzymać przy ustanowieniu obwodów i miejsc wyborczych. Za równie trudne zadanie dla Rady Państwa uważano ustanowienie tych obwodów i miejsc wyborczych dla wszystkich 61 okręgów wyborczych. Ponieważ zaś każdy sejm krajowy wprowadzając bezpośrednio wybory w gminach wiejskich swojego kraju, ustanowić musi także miejsca wyboru, podczas gdy równocześnie także dla klasy wyborczej miast istnieją liczne miejsca dla wyborów na sejm krajowy; przyjęła komisya ze względu na to, że sejmy krajowe najdokładniej i pewniej przychylić się mogą do życzeń i potrzeb co do tej kwestyi istniejących, ową stylizacją §. 8 b. (Sprawozdanie komisji)

§. 9 a. Każdy własnowolny obywatel płci męskiej, który ukończył 24. rok życia i od prawa wyboru nie jest wyłączony (§§. 20, 20 a), jest w powszechnej klasie wyborczej uprawnionym do wyboru w owej gminie, w której w dniu rozpisania wyboru najmniej od 6 miesięcy mieszka.

Owe osoby, które mieszkają na obszarze dworskim, do związku gminnego nie włączonym, wykonują pod takimiż warunkami prawo wyboru w tej klasie wyborczej w owej gminie, z którą obszar dworski tworzy miejscowość.

Dokumenta do udowodnienia prawa wyboru potrzebne, są wolne od stempla.

Co się tyczy uprawnienia do wyboru, musiano tegoż granicę zakreślić jak najdalej, gdyż tylko pod tym warunkiem było uzasadnione utworzenie powszechnej klasy wyborczej, istniejącej obok zastępstwa interesów. Prawa wyboru nie uczyniono w ogólności zależnem od żadnego innego warunku, jak od obywatelstwa, własnowoli, od ukończenia 24. roku życia i zamieszkania przez 6 miesięcy (§ 9. a). Od tego uczyniono wyjątek tylko co do czeladzi domowej żyjącej z panem we wspólnem gospodarstwie (§ 9. b); miarodajną była w tym kierunku osobista zależność. Wedle obliczenia ludności z roku 1890 wynosiłaby liczba osób z tego powodu wyłączonych około 210 000.

Skutek poprzednio oznaczonych postanowień na uprawnienie do wyboru ilustrują następujące cyfry (na zasadzie wyników powszechnych wyborów do Rady Państwa z roku 1891). Ogólna liczba do wyboru uprawnionych wedle obecnego prawa wyboru wynosi 1,732.257, wedle projektu 5,333.481, okazuje się tedy przyrost o 3,601.224.

W procentach wyrażony przyrost wynosi dla wszystkich krajów 208%. Bliższe daty wykazuje tabela liczba III. (motywa rządowe).

Rząd poczynił wyjątek co do osób żyjących jako czeladź domowa we wspólnem gospodarstwie ze swoim słuźbodawcą. Komisya odstąpiła od tego i przyjęła zresztą w ogólności wnioski rządowe.

W rządowym projekcie niema rozstrzygnięcia kwestyi, w którym miejscu zamieszkania wykonać należy prawo wyboru, czy w tem, w którym wyborca się znajduje w dniu rozpisania wyborów, czy też w tem, gdzie ma zamieszkanie swoje w dniu wyboru.

Komisya postanowiła, że dzień rozpisania wyboru ma być rozstrzygającym. Koniecznem to jest dla ułożenia

i przestrzegania listy wyborczej i celem odwrócenia jakowych nadużyć. Rozumie się samo przez się, że ten, który po rozpisaniu wyboru zmienia swoje miejsce zamieszkania, nie traci prawa wyboru, atoli może on takowe tylko tam wykonywać, gdzie ma swoją miejsce zamieszkania podczas wyborów. Ponieważ większość zmian zamieszkania odbywa między sąsiednimi gminami, to ograniczenie to jest po największej części bez znacznia. W wypadkach, gdy zmiana zamieszkania nastąpiła na tak daleką przestrzeń, że jawienie się przy akcie wyboru byłoby prawie niemożliwem, nie przyznał projekt rządowy odnośnej osobie prawa wyboru, gdyż uznał tylko owe osoby za uprawnione do wyboru, które w okręgu wyborczym wają stałe zamieszkanie.

Celem ominięcia różnych dalszych wątpliwości uznała komisya każdego za uprawnionego do wyboru w owej gminie, w której w dniu rozpisania wyboru ma od sześciu miesięcy swoją siedzibę.

§. 10. Gdzie w klasie wyborczej gmin wiejskich i w powszechnej klasie wyborczej odbyć się ma wybór przez delegatów (Wahlmänner), mają ci ostatni być wybrani przez uprawnionych do wyboru z pomiędzy siebie.

§. 10 a. W klasie wyborczej gmin wiejskich wybrać ma każda gmina z okręgu wyborczego na każdych 500 mieszkańców jednego delegata (Wahlmann). Reszty wypadające z podzielenia liczby mieszkańców przez 500, uważane będą za 500.

Gminy o mniej niż 500 mieszkańcach wybierają jednego wyborcę.

W gminach określonych w ustępie 3. § 7. należy miejscowość wybierającą w klasie wyborczej gmin wiejskich, a jeżeli jest ich więcej ogół tychże co do liczby wybrać się mających wyborców uważać za jedną gminę.

§. 10 *b.* W powszechnej klasie wyborczej należy w każdej gminie wybrać na każdych 500 mieszkańców jednego delegata (Wahlmanu), gminy liczące mniej, jak 500 mieszkańców złączyć należy w celu wyboru z sąsiednimi gminami. Wybór przypadających na te gminy delegatów (Wahlmänner) odbywa się w każdej gminie

Reszty wypadające po podzieleniu liczby mieszkańców przez 500, a wynoszące więcej niż 250, uważane będą za 500, mniejsze reszty nie będą uwzględnione.

§. 10 *c.* Osoby mieszkające na obszarze dworskim do związku gminnego nie wcielonym doliczy się w wypadkach §§. 10. *a* i 10. *b* do mieszkańców owej gminy, z którą obszar dworski tworzy jedną miejscowość, a one wykonują prawo wyboru pod równymi warunkami, jak członkowie tej gminy.

Właściciel obszaru dworskiego wedle §. 11. na delegata (Wahlmanu) powołany, nie będzie brał udziału w wyborze wyborców klasy wyborczej gmin wiejskich.

Co do sposobu wybierania, t. j. czy się odbyć ma wybór pośła przez uprawnionych do wyboru (bezpośrednio wprost, czy przez delegatów (Wahlmänner) wybranych (pośrednio), pozostawił projekt rządowy dotychczasowy bezpośredni wybór w klasie wyborczej gmin wiejskich niezmiennym; co do nowej powszechnej klasy wyborczej wprowadzono dla tych okręgów wyborczych, które się składają tylko z miast, albo z miast i powiatów sądowych, bezpośrednio wybory, zaś w okręgach wyborczych składających się wyłącznie z powiatów sądowych, wybory pośrednie. Tylko jeżeli ustawodawstwo krajowe, ustanawia w kuryi gmin wiejskich dla wyboru pośła na sejm krajowy wybory bezpośrednio, wybierani będą w tym kraju także członkowie izby pośłów w klasie wyborczej gmin wiejskich i we wszyst-

kich okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej bezpośrednio (artykuł II. lit. C ust. 2. ustawy zasadniczej).

Postanowieniom tym wielu w komisji się sprzeciwiło przytaczając: ludność wiejska żądała już od wielu lat wprowadzenia bezpośrednich wyborów dla kuiyi gmin wiejskich i uważa pozostawienie pośredniego sposobu wyboru w tej klasie wyborczej za nieprzyznawanie uprawnionym do wyboru równej oględności i politycznej dojrzałości; tylko z tego powodu bierze wiejska ludność bardzo słaby udział w wyborach delegatów (Wahlmänner); następnie nie może się w ten sam sposób wyjawic polityczne zapatrywanie większości wyborców. Podane techniczne trudności przy dokonaniu bezpośrednich wyborów w powszechnej klasie wyborców nie istnieją i w rzeczywistości istnieć nie mogą, gdyż niezłą niemożliwe by było dokonanie bezpośrednich wyborów w 11 zupełnie albo częściowo miejskich okręgach wyborczych w powszechnej klasie wyborczej.

O wiele większa liczba członków komisji oświadczyła się za zatrzymaniem przepisów projektu rządowego i uzasadniła swoje zapatrywania następującymi uwagami: bezpośredni sposób wybierania nie jest koniecznym wymogiem powszechnego prawa wyboru, a ustanowienia pośrednich wyborów uważać nie należy za ograniczenie uprawnienia do wyboru. Należy co do tego przede wszystkim baczyć na techniczne trudności przy dokonaniu wyborów, które przemawiają za tem, by w rozległych okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej tymczasowo zostawić pośredni sposób wybierania. Większość oświadczyła się za pośrednimi wyborami, także w powszechnej klasie wyborczej.

§. 17. Prawo wyboru w klasach wyborczych *a*, *b*, *c* i *d*, w §. 7. *a* ustawy zasadniczej o reprezentacji państwa określonych nie wyłącza wykonywania prawa wyboru w powszechnej klasie wyborczej tego samego kraju.

Prawo wyboru w klasie wielkich posiadłości ziemskich (najwyżej upodatkowanych) wyklucza wykonywanie prawa wyboru w klasie miast i gmin wiejskich tego samego kraju. Osoby uprawnione

do wyboru w pierwszym i drugim ciele wyborczem wielkich posiadłości w Tyrolu i na Bukowinie, mogą swoje prawo wyborcze w tym kraju wykonywać tylko w pierwszym ciele wyborczem. Uprawnieni do wyboru z pierwszego ciała wyborczego wielkiej posiadłości w Czechach, którzy są równocześnie właścicielami dóbr uprawniających do wyboru w pozostałych ciałach wyborczych wielkich posiadłości, wybierać mogą tylko w pierwszym ciele wyborczem; uprawnieni do wyboru pozostałych ciał wyborczych wielkich posiadłości w Czechach, jakoteż uprawnieni do wyboru wielkich posiadłości w Galicyi, których dobra do wyborów uprawniające leżą w dwóch albo więcej okręgach wyborczych, wykonują swoje prawo wyboru w miejscu wyboru owego okręgu, w którym opłacają od swoich dóbr największy podatek. Najwyżej upodatkowani w Dalmacyi, których przedmioty upodatkovane w rozmaitych leżą powiatach, wykonują swoje prawo wyborcze w miejscu wyboru tego okręgu, w którym opłacają największy podatek bezpośredni.

Kto w klasie wyborczej miast jest do wyboru z miast uprawnionym, nie może wybierać w żadnej gminie wiejskiej tego samego kraju. Jeżeli uprawniony do wyboru z klasy wyborczej miast albo gmin wiejskich jest uprawnionym do wyboru członkiem więcej gmin albo jeżeli właściciel dóbr wedle §. 11. jako delegat (Wahlmann) uprawniony jest delegatem (Wahlmann) we więcej okręgach wyborczych tego samego kraju, wykonuje on w tym kraju prawo wyborów w gminie, względnie w okręgu swojego stałego zamieszkania, a jeżeli

w żadnej z odnośnych gmin albo okręgów niema stałego zamieszkania, tam, gdzie opłaca najwyższy podatek bezpośredni.

§. 20. Od prawa wyboru i wybieralności przy wyborze posłów, jak też delegatów (Wahlmänner) są wyłączone:

1. Wszystkie osoby pozostające pod opieką albo kuratela.

2. Te, które zaopatrzenie ubogich z funduszków publicznych albo gminnych pobierają, albo w roku bezpośrednio wybory wyprzedzającym pobierały, albo które w ogóle z publicznej dobroczynności korzystają.

Jako zaopatrzenie ubogich albo akty publicznej dobroczynności nie należy atoli ze względu na prawo wyboru uważać: wsparcia kas chorych, renty kalek i inwalidów, uwolnienie od opłaty szkolnego, udzielenie środków szkolnych, albo stypendyów, albo też wsparć z powodu klęsk.

3 Osoby, do których majątku otwarto konkurs podczas trwania postępowania konkursowego.

4. Osoby skazane na karę z powodu jakowej zbrodni, albo z powodu przekroczenia kradzieży, sprzeniewierzenia, za uczestnictwo w tychże, albo oszustwa (§§. 460, 461, 463, 464 u. k.).

Ten skutek skazania ustaje co do zbrodni wymienionych w §. 6. l. 1—10 ustawy z dnia 15. listopada 1867 dz. u. p. l. 131 z końcem kary, co do innych zbrodni z upływem 10 lat w razie zasądzenia winnego na karę najmniej 5-letnią, zresztą z upływem 5 lat, zaś co do wyżej wymienionych przekroczeń z upływem 3 lat od zakończenia kary.

Jeżeli przez ustawodawstwo karne wydane zostaną nowe przepisy o tem, wskutek których orzeczeń karno-prawnych i na jaki czas się traci albo wykonywać nie wolno prawa wyboru i wybieralności do reprezentacyi gminnej, obowiązywać będą te same przepisy także pod względem prawa wyboru i wybieralności do Rady Państwa.

Wymienione w ustępie klęski mogą rozszerzyć się na większą lub mniejszą przestrzeń i mogą dotyczyć większych lub mniejszych zawodów, nie jest atoli koniecznem, by one były w tem rozumieniu powszechnem, aby miały niemi być dotknięte cały kraje, cały powiat, cała gmina itd.

§. 20 a. Oficerowie, duchowni wojskowi, gażysci bez rangi i wojskowi żołd pobierający do siły zbrojnej względnie do żandarmeryi należący, będący w stałej lub przejściowej czynnej służbie — włącznie z przejściowo urlopowanymi — nie mogą z wyjątkiem w §. 14. ordynacyi wyborczej Rady Państwa przewidzianego wypadku ani wybierać, ani też być wybranymi.

Od wybieralności są prócz powyższych wykluczeni także wszyscy urzędnicy siły zbrojnej, pozostający w stałej lub przejściowej czynnej służbie.

Atoli wybieralność nie jest wykluczona co do tych osób do siły zbrojnej należących, którzy w odnośnym czasie pełnią czynną służbę, w skutek ustawowego obowiązku do odbywania ćwiczeń wojskowych.

§. 22. Rozpisanie powszechnych wyborów ma się odbyć w ten sposób, że wybierani będą najpierw posłowie powszechnej klasy wyborczej, potem z gmin wiejskich, potem z miast, następnie z izb

handlowo-przemysłowych, a ostatecznie posłowie klasy wyborczej wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkwani) i ażeby wybory posłów z powszechnej klasy wyborczej, następnie z gmin wiejskich, następnie z miast, potem z izb handlowo-przemysłowych, wkońcu z większej posiadłości (najwyżej upodatkwanych) rozpoczynały się w kraju tego samego dnia.

Postępywanie co do wyborów pierwszego ciała wyborczego wielkiej posiadłości na Bukowinie, następnie wyborców wymienionych w §. 3. I. ordynacyi krajowej dla Tyrolu jest unormowany w §. 53.

Dodatek do §. 23.

Także co do powszechnej klasy wyborczej należy rozpisanie poszczególnych wyborów uzupełniających ogłosić plakatami w gminach tworzących okręg wyborczy.

§. 24. Uprawnionych do wyboru wszystkich klas wyborczych z wyjątkiem izb handlowo-przemysłowych, należy wciągnąć w porządku alfabetycznym do oddzielnych list (listy wyborcze).

W razie wyborów przez delegatów (Wahlmänner) dokonać się mających, należy wygotować listy wyborcze dla wyboru delegatów (Wahlmänner) i dla wyboru posłów. Do pierwszych należy wciągnąć osoby do wyboru delegatów (Wahlmänner) uprawnione, do ostatnich wybranych delegatów (Wahlmänner).

Wszystkich uprawnionych do wyboru, którzy wedle postanowień tej ordynacyi wyborczej tworzą jedno ciało wyborcze, należy wciągnąć do jednej listy wyborczej z następującymi wyjątkami:

Dla klasy wyborczej najwyżej upodatkowanych w Dalmacyi należy sporządzić tyle list, ile ustanowiono miejsc wyboru, a do każdej listy należy wciągnąć owych wyborców, którzy wybierać mają w tem samym miejscu wyboru. W klasie wyborczej miast i w okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej, utworzonych z miejscowości klasy wyborczej miast, należy uprawnionych do wyboru każdej miejscowości (dzielnicy miasta, części miasta) należącej wedle dodatku do klasy wyborczej miast, wciągnąć do jednej listy wyborczej.

Listy wyborcze dla okręgów wyborczych powszechnej klasy wyborczej utworzonych z miejscowości do klasy wyborczej miast należących i z powiatów sądowych, należy ułożyć w powiatach sądowych wedle gmin.

Listy wyborcze, do których się wciąga delegatów (Wahlmänner) gmin wiejskich i utworzonych z powiatów sądowych wyborczych okręgów powszechnej klasy wyborczej, należy ułożyć wedle okręgów sądowych.

W razie bezpośrednich wyborów w gminach wiejskich i w powszechnej klasie wyborczej, należy listy wyborcze ułożyć wedle gmin.

Jeżeli w jednym miejscu wyboru, wybiera więcej miejscowości wcielonych do klasy wyborczej miast albo wyborcy więcej gmin albo delegaci (Wahlmänner) więcej powiatów sądowych, stanowiąc mają podstawę dla aktu wyborczego (§. 39.) listy wyborcze poszczególnych miejscowości albo gmin, względnie listy delegatów (Wahlmänner) ułożone wedle powiatów sądowych jako listy częściowe obok siebie uporządkowane bez potrzeby ułożenia

ogólnej listy, zawierającej w alfabetycznym porządku wyborców w miejscu wyboru powołanych do wyborów.

W ten sam sposób uważane będą w razie bezpośrednich wyborów w gminach wiejskich albo w powszechnej klasie wyborczej listy wyborcze gmin do jednego okręgu wyborczego przydzielonych za listy częściowe.

Organa powołane do ułożenia list wyborczych będą takowe utrzymywać w ewidencji.

Dodatek do §. 25 lit. b.

W każdej gminie jest naczelnik gminy obowiązany do ułożenia list wyborczych celem wyboru delegatów (Wahlmänner) w powszechnej klasie wyborczej, następnie do ułożenia list wyborczych w razie bezpośrednich wyborów w tej klasie albo w klasie wyborczej gmin wiejskich.

§. 27. Skoro lista wyborcza wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) jak też miast po rozstrzygnięciu reklamacji sprostowaną zostanie, wyda szef kraju wyborcom wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanym), zaś naczelnik bezpośrednio przełożonej władzy politycznej wyborcom z miast karty legitymacyjne do wyboru posłów. Karty legitymacyjne zawierać mają bieżącą liczbę odnośnej listy wyborczej, miejsce, dzień i godzinę rozpoczęcia aktu wyborczego oraz godzinę zakończenia oddawania głosów, a co do wyborców wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) także imię i miejsce zamieszkania uprawnionego do wyboru.

Jeżeli miejscowość do klasy wyborczej miast wcielona przydzieloną jest do miejsca wyboru leżącego w innym politycznym powiecie, należy przesłać listy wyborcze do naczelnika przełożonej władzy politycznej miejsca wyboru, od którego zasięgnąć należy także wyjaśnień co do miejsca i czasu aktu wyborczego.

W miastach o własnym statucie można polecić naczelnikowi gminy wygotowanie kart legitymacyjnych.

Wyborcom z wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) mieszkającym w kraju należy karty legitymacyjne przesłać; uprawnionych do wyboru mieszkających poza krajem, należy wezwać do odebrania kart legitymacyjnych w gazecie krajowej.

Wyborcom w miastach należy doręczyć karty legitymacyjne w mieszkaniu, doręczenie poruczyć można naczelnikowi gminy.

Należy także w sposób w miejscu zwykły wezwać wyborców, by osobiście odebrali swoje karty legitymacyjne w owych wypadkach, w których z jakiegokolwiek bądź powodu najdalej na 24 godzin przed dniem wyboru doręczone nie zostały.

Postanowienia poprzednie dla klasy wyborczej miast wydane, obowiązują także dla składających się wyłącznie z miast albo zarówno z miast i powiatów sądowych, okręgów wyborczych powszechnej klasy wyborczej, a w razie wprowadzenia bezpośrednich wyborów w pozostałych okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej i w klasie wyborczej gmin wiejskich także i dla tych.

§. 28. Gdy dokonać należy wyborów posłów w gminach wiejskich i okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej wyłącznie z powiatów sądowych utworzonych przez delegatów (Wahlmänner), ustali polityczna władza powiatowa wedle przepisu §§. 10a, 10b i 10c wedle obecnej ludności na zasadzie ostatniego obliczenia wypośrodkowanej, liczbę wybrać się mających delegatów (Wahlmänner) z każdej w tymże powiecie położonej gminy, względnie ze złączonych w celu wyborów gmin (§. 10b), wyznaczy dzień i godzinę wyboru tego w obrębie obszaru gminnego odbyć się mającego, sprostuje listy wyborcze po dokonaniem rozstrzygnięciu reklamacyi, ustanowi komisarza wyborczego celem kierowania wyborem i zawiadomi w właściwym czasie o tych zarządzeniach naczelnika gminy.

Dla wyboru delegatów (Wahlmänner) z powszechnej klasy wyborczej, jest każda gmina miejscem wyboru. Dla owych gmin, które się złącza (§. 10b.) celem wyboru delegatów (Wahlmänner) wyznacza polityczna władza powiatowa główne miejsce wyboru.

Wypośrodkowanie ogólnego wyniku głosowań razem do siebie należących, jest obowiązkiem komisji wyborczej głównego miejsca wyboru.

We większych miejscowościach, gdzie liczba uprawnionych do wyboru wynosi więcej jak 1000, może powiatowa władza polityczna dla wyboru delegatów (Wahlmänner) więcej lokalów wyborczych wyznaczyć i zarządzić przydzielenie wyborców do tychże wedle miejscowej należności.

Między poszczególne lokale wyborcze rozdzielić należy przypadającą na gminę liczbę wybrać się mających delegatów (Wahlmänner) wedle obecnej ludności dla poszczególnych okręgów gminnych wypośrodkowanej.

Odnosne zarządzenie należy we właściwym czasie ogłosić w gminie sposobem w miejscu zwykłym.

Naczelnik gminy winien natychmiast zaprosić uprawnionych do wyboru za oznajmieniem dnia i godziny i lokalu dla wyboru przezeń wyznaczyć się mającego i wybór przeprowadzić w oznaczonym czasie

Komisya wyborcza składa się z komisarza wyborczego i naczelnika Gminy.

W miastach o własnym statucie jest powołanym do czynności urzędowych w niniejszym paragrafie dla powiatowej władzy politycznej zastrzeżonych, naczelnik krajowej władzy politycznej, której gmina jest bezpośrednio podporządkowaną albo starosta powiatowy mający szczególne ku temu polecenie.

§. 31. Celem dokonania wyboru posłów wydać należy wyborcom z wyjątkiem wyborców pierwszego ciała wyborczego wielkiej posiadłości w Tyrolu i na Bukowinie, a mianowicie wyborcom, a względnie delegatom (Wahlmännern) z gmin wiejskich i powszechnej klasy wyborczej tylko tam, gdzie pisemnie oddać mają głos (§ 41), wraz z kartami legitymacyjnymi, karty głosowania, ułożone wedle liczby wybrać się mających i zaopatrzone co do wyborów wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) i izb handlowych w pieczęć urzędową wła-

dzy krajowej, co do pozostałych wyborów pięćć urzędową bezpośrednio przełożonej władzy krajowej, politycznej, albo władzy gminnej, karty legitymacyjne wygotowującej (§§. 27 i 27a) a prócz tego jeszcze uwagą, że każda inna przez władzę nie wydana karta głosowania uważaną będzie za nieważną.

Zamiast zaginionych, albo zepsutych kart głosowania, wyda na żądanie uprawnionych do wyboru władza powołana do pierwotnego wygotowania, albo w dniu wyboru komisarz wyborczy.

Komisarz wyborczy wydaje także karty głosowania potrzebne do dokonania wyboru ściślejszego (§. 50).

Dodatek do ustępu 2. §. 32.

Ostatnie postanowienie obowiązuje także co do ustanowienia komisarza wyborczego dla wyborów w powszechnej klasie wyborczej dokonać się mających. W razie bezpośrednich wyborów w klasie wyborczej gmin wiejskich i w powszechnej klasie wyborczej, jest urząd komisarza wyborczego w obwodach wyborczych okręgów wyborczych urzędem honorowym, który każdy obywatel przyjąć jest obowiązany.

§. 33 a. Przepisy o utworzeniu komisji wyborczej klasy wyborczej gmin wiejskich zawarte w §. 33 stosowane będą także do powszechnej klasy wyborczej, o ile w takowej wybierać należy przez delegatów (Wahlmänner)

Jeżeli w gminach i w powszechnej klasie wyborczej się odbywają bezpośrednie wybory, utwo-

rzyć należy komisya wyborczą wedle przepisu wydanego dla miast w §. 33.

§. 40. Przewodniczący komisji wyborczej ma przed głosowaniem zwrócić uwagę zgromadzonych wyborców na treść §§. 9 a, 19, 20 i 20 a niniejszej ordynacyi wyborczej o przymiotach do obieralności potrzebnych, tymże wyjaśnić postępowanie przy głosowaniu i liczeniu głosów i ich wezwać, by wedle swobodnego przekonania bez wszelkich samolubnych względów ubocznych, oddali głos tak, jakto uważają wedle swej najlepszej wiedzy i sumienia za najodpowiedniejsze dla dobra powszechnego.

§. 41. W klasie wyborczej wielkiej posiadłości (nawyżej upodatkowanych), następnie w klasie wyborczej miast i w okręgach wyborczych, powszechnej klasy wyborczej, składających się z miejscowości klasy wyborczej miast albo z tychże i z okręgów sądowych, odbywa się głosowanie bez wyjątku zapomocą kart głosowania; natomiast w okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej, składających się wyłącznie z okręgów sądowych, jakoteż w gminach wiejskich ustnie, albo zapomocą kart głosowania wedle tego, czy wedle obecnie istniejących ustaw w odnośnym kraju przy wyborach posłów z gmin wiejskich dla sejmu krajowego wyborcy wybierają ustnie czy też zapomocą kart głosowania.

Przy wyborze zapomocą kart głosowania wolno pod nieważnością używać tylko urzędownie wydanych kart głosowania (§. 31)

Na każdej karcie głosowania należy napisać tyle nazwisk, ilu posłów z ciała wyborczego ma być wybranych.

§. 42. Bezpośrednio przed rozpoczęciem głosowania powinna się komisya wyborcza przekonać, iż urna do wrzucania kart głosowania przeznaczona jest próżną.

Głosowanie rozpoczyna się od tego, że członkowie komisji wyborczej oddają swoje karty głosowania. Potem następuje oddawanie kart głosowania ze strony wyborców.

Przewodniczący komisji wyborczej odbiera od każdego wyborcy przezeń złożoną kartę wyborczą, kładzie każdą poszczególną do urny i czuwa nad tem, by zamiast jednej nie oddano więcej kart głosowania.

Przy oddaniu karty głosowania winien każdy wyborca okazać swoją kartę legitymacyjną.

Dodatek do ustępu 1. §. 51.

Jeżeli w powszechnej klasie wyborczej dokonuje się wyborów przez delegatów (Wahlmänner), należy także załączyć akta wyboru delegatów (Wahlmänner).

§. 52 a. W miastach i rozległych miejscowościach może władza polityczna wyznaczyć więcej lokalów wyborczych i zarządzić przydzielenie wyborców do tychże wedle porządku alfabetycznego, albo wedle terytoryalnej należności. W tym wypadku ustanowić należy dla każdego lokalu wyborczego osobną komisję wyborczą

Do tego stosowane będą §§. 33, 51, 52.

Tego rodzaju zarządzenia należy ogłosić we właściwym czasie w gminie w sposób w miejscu zwykły.

Artykuł II.

Niniejsza ustawa wchodzi w moc obowiązującą równocześnie z ustawą z dnia 14. czerwca 1896 zmieniającą ustawę zasadniczą o reprezentacyi państwa przy rozpisaniu najbliższych wyborów powszechnych do izby posłów.

Artykuł III.

Wykonanie obecnej ustawy polecam Mojemu ministrowi spraw wewnętrznych.

W Budapeszcie 14. czerwca 1896.

Franciszek Józef m/p.

Badeni m/p.

TABELA I, II, III.

T A B E

K R A J E	Tutejszo krajowa ludność cywilna		Bieżące poda- tki be/posrednie z roku 1892	obecna liczba postów
	ogółem	męskiej płci nad 24 lat		
1	2	3	4	5
Czechy	5,770 097	1,371.417	28,316,544	92
Galicja	6,526.842	1,443 972	11,755.662	63
Austria pon. Anizy	2,439.429	621.156	33,929 613	37
Morawa	2,277.439	520.154	11,512.464	36
Styrya	1,242.682	333.384	6,269.867	23
Tyrol	790.480	204.450	2,737 666	18
Austria pow. Anizy	770.919	211.670	4,823 422	17
Kraina	493.433	112 146	1,566.058	10
Szlązk	555.630	123.282	2,455 473	10
Dalmaacya	516.770	124.715	669.670	9
Karyntya	353.230	89.080	1,549 567	9
Bukowina	638.983	151.164	1,132 132	9
Solnogród	167 365	45 984	930.772	5
Istrya	302 491	75 772	682 554	4
Gorycya i Gradyska	213.292	53.505	742 961	4
Tryest z okrugiem	133.512	33.902	1,936 345	4
Ziemia przedarulań.	107.956	28 043	417.084	3
Razem	23,300.550	5,543.796	111,427.854	343

T A I

Z 72 posłów przypada wedle						Uwaga
obecnej liczby posłów	ludności cywilnej w ogóle	ludności pięci miesiękiej nad 24 lat	podatków	przeciętnej liczby z ru- bryki 7, 8, 9	Rozdział 72 manda- tow wedle projektu	
6	7	8	9	10	11	
						12
18 8	17 7	17 7	18 1	17.8	18	
12.8	20.2	18.7	7.6	15.5	15	
7.7	7 6	8.2	22.1	12 6	9	
7 4	7.0	6 8	7.0	7 0	7	
4.7	3 8	4 3	4.0	4 0	4	
3.7	2 4	2 7	1.7	2.3	3	
2 5	2.4	2.7	3 2	2.8	3	
2.0	1 5	1 4	1.0	1 3	1	
2 0	1.7	1.1	1 5	1.6	2	
1.9	1.6	1.6	0.4	1 2	2	
1 9	1.1	1.1	1 0	1 0	1	
1 9	1.9	2 0	0.8	1.6	2	
1 0	0.5	0 6	0.6	0.6	1	
0 8	0 9	0.9	0.5	0.7	1	
0.8	0.6	0 7	0.5	0.6	1	
0.8	0.5	0.4	1 2	0.7	1	
0.6	0.4	0 4	0 3	0.4	1	
71 3	71.8	71 3	71 5	71.7	72	

TABELA II.

KRAJE	Liczba posłów				jeden poseł wypada na				Ze 100 posłów			Uwaga					
	wedle				tutej-zo-krajową ludność				wymenione poni								
	procentu				cywilną				żej kraje								
	w pow.		w ogóle		obce		wedle projektu		obe-		proje-						
Kl. wyb.		Kl. wyb.		nie		w pow. kl. wyb.		nie		ktu							
2		3		4		5		6		7		8		9		10	
Czechy	92	18	110	62.718	320.561	52.931	26.1	26.0				26.1	26.0				
Galicya	63	15	78	103.601	435.123	83.677	17.8	18.4				17.8	18.4				
Austria poniżej Anizy	37	9	46	65.931	271.048	54.209	10.5	10.8				10.5	10.8				
Morawa	36	7	43	63.262	325.348	52.964	10.2	10.1				10.2	10.1				
Styrya	23	4	27	54.030	310.894	46.025	6.5	6.5				6.5	6.5				
Tyrol	18	3	21	43.916	263.493	37.642	5.1	4.9				5.1	4.9				
Austria powyżej Anizy	17	3	20	45.347	256.973	38.546	4.8	4.7				4.8	4.7				
Kraina	10	1	11	49.343	493.433	41.119	2.8	2.6				2.8	2.6				
Szląsk	10	2	12	55.563	277.815	46.303	2.8	2.8				2.8	2.8				
Dalmacya	9	2	11	57.419	258.355	46.979	2.6	2.6				2.6	2.6				
Karyntya	9	1	10	39.248	353.230	32.112	2.6	2.4				2.6	2.4				
Bukowina	9	2	11	70.998	319.492	58.089	2.6	2.6				2.6	2.6				
Salzburg	5	1	6	33.473	167.365	27.594	1.4	1.4				1.4	1.4				
Istrya	4	1	5	75.623	302.491	60.498	1.1	1.1				1.1	1.1				
Gorycya i Gradyska	4	1	5	52.823	213.392	42.658	1.1	1.1				1.1	1.1				
Tryest z okragiem	4	1	5	33.378	133.512	26.702	1.1	1.1				1.1	1.1				
Ziemia przedarlauńska	3	1	4	35.985	107.956	26.989	0.9	0.9				0.9	0.9				
Razem	353	72	425	66.007	323.619	54.825	100.0	100.0				100.0	100.0				

TABELA III.

KRAJE	Wedle projektu							UWAGA
	wynosi liczbę uprawniających do wyboru		wypada jeden poseł		w pow. w ogóle			
	w ogóle	z tej wy- dana now wyboic.	Przyrost w	4	5	6		
1	2	3	4	5	6	7		
Czechy	1,332 791	975,652	273	74 044	12 116			
Galicya	1,408 388	855 122	155	93,826	18 043			
Austria poniżej Anizy	597,270	411 225	221	66 863	12 984			
Morawa	509 182	365 131	254	72 740	11,841			
Styrya	296,083	199,607	207	74 020	10 966			
Tyrol	193,775	140 892	266	64,592	9,228			
Austria powyżej Anizy	192 094	122 093	174	64,031	9 605			
Kiarna	108 726	67 534	164	108 726	9 884			
Szlazk	120 149	89,172	288	60,075	10 012			
Dalmacya	123 556	69 609	129	61,778	11 232			
Karntyja	75,241	53 853	252	75 241	7 524			
Bukowina	148 745	94 139	172	74,372	13 522			
Salzburg	40 746	26 253	181	40 746	6 791			
Isztyna	74 617	50,826	213	74,617	14 923			
Gorycyja i Gradyjska	52,198	38,306	276	52 198	10,439			
Tryest z okiegiem	33 485	26 128	355	33,485	6 697			
Ziemia przedarlainska	27,385	15,682	134	27 385	6,846			
Razem	5,333,431	3,601,224	208	74,076	12 549			

Ustawa zasadnicza

o reprezentacyi Państwa ze zmianami później postanowionemi.

§. 1. Rada Państwa powołaną jest do wspólnego reprezentowania królestw: Czech, Dalmacyi, Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem, arcyksięstwa austryackiego powyżej i poniżej Anizy, księstwa Salzburgu, Styryi, Karyntyi, Krainy i Bukowiny, margrabstwa Morawii, księstwa górnego i dolnego Szląska, uksiążęconego hrabstwa Tyrolu i ziemi przedarulańskiej, margrabstwa Gorycyi i Gradyski i miasta Tryestu z okre-
giem.

Rada Państwa składa się z Izby panów i z Izby posłów.

Nikt nie może być równocześnie członkiem dwóch izb.

§. 2. Członkami Izby panów są pełnoletni Arcyksiążęta cesarskiego domu.

§. 3. Dziedzicznymi członkami Izby panów są pełnoletni Naczelnicy tych tutejszokrajowych rodzin szlacheckich, które odznaczają się wielką posiadłością ziemską w królestwach i krajach reprezentowanych w Radzie Państwa i którym Cesarz nada godność dziedzicznych członków Rady Państwa.

§. 4. Członkami Izby panów Rady Państwa są na mocy swojej wysokiej godności kościelnej Arcybiskupi i ci Biskupi, którzy posiadają godność książęcą w królestwach i krajach, reprezentowanych w Radzie Państwa.

§. 5. Cesarzowi przysłuża prawo powoływania do Izby panów, jako dożywotnich tejeż członków z królestw i krajów w Radzie Państwa reprezentowanych mężów zasłużonych około dobra Państwa lub kościoła, umiejętności lub sztuki.

Po śmierci członka Izby Panów, dziedzicznego, powołanego na mocy swej godności kościelnej lub mianowanego przez Najjaśniejszego Pana dożywotnie, albo członka izby deputowanych; obowiązany jest Naczelnik kraju, w którego okręgu administracyjnym wypadek śmierci się wydarzył, lub w którego okręgu administracyjnym zmarły mieszkał, donieść Ministrowi spraw wewnętrznych o tym wypadku śmierci. Jeżeli zmarły był dziedzicznym członkiem Izby Panów, donieść należy, kto po nim jest głową tego szlacheckiego rodu, któremu godność dziedziczna udzieloną została, oraz czy ta osoba już jest pełnoletnią, kto się zgłosił do objęcia spadku dóbr fideikomisowych i innych zmarłego i czy zgłoszenie się do spadku instancya spadkowa przyjęła. Wspomniane doniesienie nastąpić może później, jak doniesienie o wypadku śmierci, gdyby dotyczące wyjaśnienia natychmiast uzyskane być nie mogły. (Rozp. min. spr. wew. 15. grudnia 1869 l. 5177).

§. 6. Do Izby posłów wchodzi drogą wyboru 425 członków, a mianowicie w liczbie dla poszczególnych królestw i krajów w następujący sposób ustanowiczej:

dla królestwa czeskiego	110
„ „ dalmatyńskiego	11
„ „ Galicyi i Lodomeryi z Wiel- kiem Księstwem Krakowskiem	78

„ arcyksięstwa austriackiego poniżej Anizy	46
„ arcyksięstwa austriackiego powyżej Anizy	20
„ księstwa salzburskiego	6
„ „ styryjskiego	27
„ „ karyntskiego	10
„ „ krańskiego	11
„ „ bukowińskiego	11
„ margrabstwa morawskiego	43
„ księstwa górno i dolno szląskiego	12
„ dla książęc. hrabstwa tyrolskiego	21
„ krainy Voralberg	4
„ margrabstwa istryjskiego	5
„ książęconego hrabstwa Gorycyi i Gradyski	5
„ miasta Tryestu z okęgiem	5

§. 7. *A*) Ilość członków dla każdego kraju ustanowiona, rozkłada się na klasy wyborcze w statutach krajowych wymienione :

a) wielkiej (tabularnej, lenne) posiadłości ziemskiej, (najwyżej upodatkowanych) w Dalmacyi, wielkiej posiadłości szlacheckiej i osób w §. 3 I. statutu krajowego dla Tyrolu oznaczonych ;

b) miast (miast, miasteczek, miejsc przemysłowych, miejscowości) ;

c) izb handlowo-przemysłowych ;

d) gmin wiejskich i

e) powszechnej klasy wyborczej.

Ma być wybranych :

w królestwie czeskiem

23	członków z klasy wyborczej	a
32	" " "	b
7	" " "	c
30	" " "	d
8	" " "	e

w królestwie dalmatyńskiem

1	członek z klasy wyborczej	a
2	członków z klasy wyborczej	b i c
6	" " "	d
2	" " "	e

w królestwie Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem
Księstwem Krakowskiem

20	członków z klasy wyborczej	a
13	" " "	b
3	" " "	c
27	" " "	d
15	" " "	e

w arcyksięstwie austryackiem poniżej Anizy

8	członków z klasy wyborczej	a
19	" " "	b
2	" " "	c
8	" " "	d
9	" " "	e

w arcyksięstwie austryackiem powyżej Anizy

3	członków z klasy wyborczej	a
6	" " "	b
1	członek " "	c

7	członków z klasy wyborczej	d
3	„ „ „	e
w księstwie salcburskiem		
1	członek z klasy wyborczej	a
2	członków „ „	b
2	„ „ „	c
2	„ „ „	d
1	członek „ „	e
w księstwie styryjskiem		
4	członków z klasy wyborczej	a
8	„ „ „	b
2	„ „ „	c
9	„ „ „	d
4	„ „ „	e
w księstwie karyntyjskiem		
1	członek z klasy wyborczej	a
3	członków „ „	b
1	członek „ „	c
4	członków „ „	d
1	członek „ „	e
w księstwie kraińskiem		
2	członków z klasy wyborczej	a
3	„ „ „	b i c
5	„ „ „	d
1	członek „ „	e
w księstwie bukowińskiem		
3	członków z klasy wyborczej	a
2	„ „ „	b

1	członek	z klasy	wyborczej	c
3	członków	"	"	d
2	"	"	"	e
w hrabstwie morawskim				
9	członków	z klasy	wyborczej	a
13	"	"	"	b
3	"	"	"	c
11	"	"	"	d
7	"	"	"	e
w księstwie górno i dolno Szląskiem				
3	członków	z klasy	wyborczej	a
4	"	"	"	b i c
3	"	"	"	d
2	"	"	"	e
w uksiążęconem hrabstwie tyrolskim				
5	członków	z klasy	wyborczej	a
5	"	"	"	b i c
8	"	"	"	d
3	"	"	"	e
w krainie Voralberg				
1	członek	z klasy	wyborczej	b i c
2	członków	"	"	d
1	członek	"	"	e
w margrabstwie istryjskiem				
1	członek	z klasy	wyborczej	a
1	"	"	"	b i c
2	członków	"	"	d
1	członek	"	"	e

w uksiężęconem hrabstwie Gorycyi i Gradyski

1 członek	z klasy wyborczej	a
1	" " "	b i c
2 członków	" "	d
1 członek	" "	e

w mieście Tryeście z okręgiem

3 członków	z klasy wyborczej	b
1 członek	" "	c
1	" "	e

B) Rozkład członków izby posłów z każdej klasy wyborczej wybrać się mających i ciała wyborcze określi ordynacya wyborcza do Rady Państwa.

C) Posłów wybierają w klasie wyborczej gmin wiejskich następnie w utworzonych wyłącznie z powiatów sądowych okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej delegaci (Wahlmänner) przez uprawnionych do wyboru wybrani, w innych klasach wyborczych następnie w pozostałych okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej uprawnieni do wyboru bezpośrednio.

W krajach atoli, w których przepisami ustaw krajowych ustanowiony jest bezpośredni wybór posłów na sejm krajowy, mają także członkowie izby posłów w klasie wyborczej gmin wiejskich, jakoteż we wszystkich okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej być wybierani bezpośrednio przez uprawnionych do wyboru.

Wybór wyborców i posłów odbyć się ma bezwzględną większością głosów. Jeżeli osiągnąć nie można tej większości głosów w jednym, albo o ile

jeszcze więcej posłów wybrać należy, także w dalszym, ściślejszym wyborze, rozstrzyga ostatecznie, w razie równości głosów, los.

D) Uprawnionym do wyboru jest każdy austriacki obywatel, który ukończył 24. rok życia i odpowiada innym wymaganiom ustanowionym w ordynacyi wyborczej do Rady Państwa, a względnie w ustawie z dnia 14. czerwca 1896 dz. u. p. nr. 169.

E) Obieralnymi w każdym z krajów w §. 6 wymienionych, są wszyscy mężczyźni prawo obywatelstwa austriackiego najmniej od 3 lat mający, którzy 30 rok życia skończyli i na zasadzie ustępu *D)* mają w jednym z tych krajów prawo wybierania lub wybieralności do sejmku krajowego.

§. 8. Wybrani do Izby posłów publiczni urzędnicy i funkcjonaryusze nie potrzebują urlopu do wykonywania mandatu

§. 9. Cesarz mianuje Prezydenta i Wiceprezydentów Izby panów zgrona członków jej na czas sesyi. Izba posłów wybiera z grona swego Prezydenta i Wiceprezydentów. Innych urzędników wybierają same izby.

§. 10. Cesarz zwołuje Radę Państwa corocznie, o ile możności w miesiącach zimowych.

§. 11. Zakres działania Rady Państwa obejmuje wszystkie sprawy, odnoszące się do praw, obowiązków i interesów wspólnych wszystkim w Radzie Państwa reprezentowanym królestwom i krajom, o ile sprawy te nie mają być traktowane wspólnie, na podstawie ugody zawartej między krajami korony węgierskiej a resztą krajów Monarchii.

Do zakresu działania Rady Państwa należy przeto :

- a) badanie i zatwierdzenie układów handlowych i takich traktatów państwowych, których następstwem ma być obciążenie Państwa lub części jego, albo zobowiązanie pojedynczych obywateli, albo zmiana obszaru królestwa i krajów reprezentowanych w Radzie Państwa ;
- b) wszelkie sprawy odnoszące się do sposobu, porządku i czasu trwania służby wojskowej, mianowicie coroczne przyzwolenie kontyngensu rekrutów i ogólne przepisy co do dawania podwód, zaopatrzenia i kwaterowania wojska ;
- c) oznaczenie budżetu, a mianowicie coroczne przyzwolenie podatków, danin i należności ; zbadanie rachunków wydatków Państwa i rezultatów obrotu finansowego i udzielanie absolutoryum ; zaciąganie nowych pożyczek, konwersya istniejących długów państwowych, sprzedaż, przemiana i obciążanie nieruchomości dóbr Państwa, ustawodawstwo co do monopolów i regaliów, i w ogóle wszelkich interesów finansowych wspólnych wszystkim w Radzie Państwa reprezentowanym królestwom ;
- d) uregulowanie spraw pieniężnych, monetarnych i not bankowych, spraw celnych i handlowych, urzędzeń telegraficznych, pocztowych, żelaznych kolei, żeglugi i innych środków komunikacyjnych ;
- e) ustawodawstwo w sprawach kredytu, banków, przywilejów i przemysłu, z wyłączeniem prawa

- propinacyi, dalej ustawodawstwa o miarach i wagach, o markach i wzorach ;
- f) ustawodawstwo w sprawach medycznych, jakoteż o ochronie przeciw epidemiom i zarazom bydła ;
- g) ustawodawstwo o prawach obywatelstwa i przynależności, o policyi względnie do osób obcych i o paszportach niemniej też o obliczeniu ludności ;
- h) ustawodawstwo o stosunkach wyznań o prawie stowarzyszeń i zgromadzeń, o prawie i obronie własności literackiej ;
- i) oznaczenie zasad wychowania publicznego w szkołach ludowych i gimnazyach, dalej ustawodawstwo o uniwersytetach ;
- k) ustawodawstwo w przedmiotach prawa karnego i policyi karnej, jakoteż ustaw cywilnych z wyjątkiem ustawodawstwa o wewnętrznem urządzeniu ksiąg publicznych i o tych sprawach, które na mocy ordynacyi krajowych i niniejszej zasadniczej ustawy należą do zakresu Sejmów krajowych ; dalej ustawodawstwo o prawie handlowem i wekslowem, o prawie morskiem, górniczem i leśnem ;
- l) ustawodawstwo o podstawach organizacji władz sądowych i administracyjnych ;
- m) ustawy mające się wydać, w celu przeprowadzenia zasadniczych ustaw państwowych o ogólnych prawach obywatelskich, o Trybunale Państwa ;
- n) ustawodawstwo w sprawach odnoszących się do obowiązków pojedynczych krajów koronnych i stosunków tych krajów między sobą ;

o) ustawodawstwo co do sposobu traktowania spraw, oznaczonych jako wspólnie, ugodą z krajami korony węgierskiej zawartą.

§. 12. Wszystkie inne przedmioty ustawodawstwa, których w ustawie niniejszej nie zastrzeżono wyraźnie Radzie Państwa, należą do zakresu sejmów krajów i królestw, w Radzie Państwa reprezentowanych i załatwiają się w tychże i z tymi Sejmami w sposób konstytucyjną przepisany.

Gdyby atoli którykolwiek Sejm uchwalił, aby przedmiot jakiś jemu zostawiony, w Radzie Państwa był traktowanym i załatwionym, wtenczas przedmiot ten na ten raz i względnie dotyczącego Sejmu, przechodzi w zakres Rady Państwa.

§. 13. Projekty ustaw będą przedłożone Radzie Państwa jako wnioski rządowe.

Radzie Państwa przysłuża także prawo wnoszenia projektów ustaw względem przedmiotów do zakresu jej działania należących.

Każda ustawa wymaga zgody obu izb i sankcyi cesarskiej. Jeżeli izby nie mogą zgodzić się w ustawie finansowej co do pojedynczych pozycyj, lub w ustawie o poborze wojska co do wysokości kontyngensu, pomimo powtórnej narady, wtedy mniejsza liczba uważa się jako przyzwolona.

§. 14. Jeżeli się okaże nagłą konieczność urządzeń wymagających wedle konstytucyi przyzwolenia Rady Państwa, w takim czasie, kiedy Rada nie jest zebrana, mogą być takowe wydane przez rozporządzenie cesarskie pod odpowiedzialnością całego Ministerstwa, o ile celem ich nie jest zmiana jakiej ustawy zasadniczej, trwałego obciążenia

żenia skarbu Państwa i sprzedaży dóbr państwowych.

Rozporządzenia takie obowiązują prowizorycznie, jeżeli są podpisane przez wszystkich Ministrów i zostały ogłoszone z wyraźnem odwołaniem się na niniejszy przepis ustawy zasadniczej.

Moc obowiązująca tych rozporządzeń ustaje, gdyby Rząd zaniedbał je przedłożyć do zatwierdzenia, najbliższej po obwieszczeniu ich zgromadzonej Radzie Państwa w cztery tygodnie po jej zebraniu, a to najpierw Izbie posłów, lub też jeżeli rozporządzenia te nie uzyskały zatwierdzenia, jednej z Izb Rady Państwa.

Cale Ministeryum jest odpowiedzialne za to, ażeby rozporządzenia takie, gdy swoją moc obowiązującą utraciły, natychmiast odwołane zostały.

§. 15. Ażeby uchwała Rady Państwa była ważna, powinno być obecnych w izbie posłów stu, w Izbie panów czterdziestu członków, a w obu jest potrzebna bezwzględna większość głosów obecnych.

Zmiany w tej ustawie zasadniczej jakoteż w ustawach zasadniczych Państwa o ogólnych prawach obywateli państwa dla królestw i krajów w Radzie Państwa reprezentowanych, o ustanowieniu Trybunału Państwa, o władzy sędziowskiej, jakoteż o sprawowaniu władzy rządowej i wykonawczej, mogą być ważne uchwalane tylko większością najmniej dwóch trzecich części głosów obecnych a w Izbie posłów tylko w obecności najmniej połowy członków.

§. 16. Członkowie Izby posłów nie mogą od wyborców swoich przyjmować instrukcyj.

Członkowie Rady Państwa nie mogą być nigdy pociągani do odpowiedzialności za głosowanie, podczas wykonywania swego powołania; co do wyrażań podczas swych czynności są odpowiedzialni tylko wobec Izby.

Żaden członek Rady Państwa nie może być podczas sesyi z powodu karygodnej czynności uwięzionym lub sądownie ściganym bez pozwolenia Izby; wyjątek stanowi pochwycenie na gorącym uczynku.

Nawet w razie pochwycenia na gorącym uczynku, sąd ma natychmiast zawiadomić Prezydenta Izby o dokonaniem aresztowania.

Na żądanie Izby, musi areszt być zniesionym lub ściganie zawieszonem na cały czas sesyi. Toż samo prawo przysługują Izbie co do aresztowania lub śledztwa członka jej, zarządzanego poza trwaniem sesyi.

Wszyscy członkowie Rady Państwa pobierać będą dyety po 10 złr. wal. austr., a to podczas obecności swojej w Radzie Państwa. Żaden z członków Izby posłów nie ma prawa zrzeczenia się tych wypłat. (Ust. z dnia 7. czerwca 1861 dz. u. p. nr. 63)

Posłom będą zwracane koszta podróży tam jak i napowrót, licząc po jednym złotym 32 ct. w. a. za każdy miriametr odległości głównego miejsca wyboru, w ich okręgu wyborczym, lub jeżeli dla okręgu wyborczego jest wyznaczonych kilka miejsc wyboru, za każdy miriametr odległości głównego miejsca wyboru od Wiednia. Ci posłowie jednak, którzy mieszkają w Wiedniu i jego najbliższej okolicy nie mogą domagać się zwrotu kosztów podróży. (Ust. z dnia 19. marca 1874 dz. ust. p. nr. 22.)

(Rozp. Min. z dnia 31. lipca 1876 dz. u. p. nr. 105.)

§. 17. Wszyscy członkowie Rady Państwa wykonywują swoje prawo głosowania osobiście.

§. 18. Członków Izby posłów wybiera się na lat sześć.

Po upływie tego okresu wyborczego, jakoteż, jeżeli Izba posłów jest rozwiązana, odbywają się powszechne nowe wybory.

Byli posłowie mogą być wybrani ponownie.

Jeżeli w ciągu okresu wyborczego członek utraci prawo obieralności, umrze, złoży mandat, lub z jakiegokolwiek innej przyczyny przestanie być członkiem Rady Państwa, odbędą się wybory uzupełniające.

§. 19. Odroczenie Rady Państwa, jakoteż rozwiązanie Izby posłów następuje wskutek cesarskiego rozporządzenia. W razie rozwiązania następują nowe wybory w myśl § 7.

§. 20. Ministrowie i szefowie władz centralnych mają prawo brać udział we wszelkich naradach i bronić swoich wniosków osobiście lub przez zastępcę.

Każda izba może zażądać obecności Ministrów. Ministrowie na żądanie muszą być zawsze wysłuchani. Prawo udziału w głosowaniu mają tylko o ile są członkami Izby.

§. 21. Każdej z Izb Rady Państwa przysługują prawo interpelowania Ministrów we wszystkim, co należy do zakresu jej działania, badać akta administracyjne Rządu, wymagać od Rządu wyjaśnień co do petycji, mianować komisye, którym Ministerstwa mają udzielać potrzebnych informacji, wreszcie wyrażać zdanie swoje we formie adresów lub rezolucyj.

§. 22. Osobna ustawa oznacza sposób wykonywania kontroli długu Państwa ze stron ciał reprezentacyjnych

§. 23. Posiedzenia obu Izb Rady Państwa są publiczne.

Każdej z Izb przysługują prawo wyjątkowo wykluczyć jawność posiedzeń, jeżeli tego zażąda Prezydent lub przynajmniej dziesięciu członków, a Izba po wydaleniu słuchaczy, niejawnosc uchwali.

§. 24. Bliższe przepisy o stosunku Izb między sobą i o stosunku na zewnątrz, zawiera ustawa o regulaminie Rady Państwa.

VI.

Ordynacya wyborcza do Rady Państwa

z uwzględnieniem późniejszych reform.

I. O okręgach wyborczych, ciałach wyborczych i miejscach wyboru.

§. 1. Do wyboru posłów z klasy wyborczej wielkiej posiadłości każdy z krajów w §. 2. wymienionych, a w których na zasadzie statutu krajowego klasa ta istnieje, stanowi jeden okrąg wyborczy, wyborcy zaś każdego okręgu wyborczego, stanowią jedno ciało wyborcze

§. 2. Posłowie wielkiej posiadłości w Galicyi z Krakowem będą wybierani w dwudziestu okręgach wyborczych.

Wyborcy każdego z tych okręgów wyborczych stanowią jedno ciało wyborcze

W Tyrolu i na Bukowinie wielka posiadłość wybiera w dwóch ciałach wyborczych.

W Tyrolu osoby oznaczone w §. 3, I. statutu krajowego stanowią pierwsze, a wyborcy z wielkiej posiadłości szlacheckiej, drugie koło wyborcze.

Na Bukowinie klasa wielkiej posiadłości rozpada się na dwa ciała wyborcze, oznaczone w ordynacyi wyborczej do sejmku.

§. 3. W Dalmacyi uprawnieni do wyboru z klasy wyborczej najwyżej upodatkowanych wybierają w jednym okręgu wyborczym i jednym ciele wyborczem.

§. 4. W klasie wyborczej miast (miasta, miasteczka, miejsca przemysłowe, miejscowości) uprawnieni do wyboru każdego okręgu wyborczego, z wyjątkiem Tryestu, stanowią jedno ciało wyborcze.

Uprawnieni do wyboru w okręgu wyborczym miasta Tryestu wybierają w trzech ciałach wyborczych.

§. 5. Izby handlowo-przemysłowe wybierają albo oddzielnie, albo wspólnie z okręgami wyborczymi miejskimi.

W pierwszym wypadku rzeczywisci członkowie każdej izby stanowią jedno ciało wyborcze.

W drugim wypadku członkowie rzeczywisci izby i uprawnieni do wyboru z okręgu wyborczego miejskiego, stanowią razem jedno ciało wyborcze.

W tym ostatnim jednak wypadku członkowie każdej izby handlowo-przemysłowej wybierają na osobnem zgromadzeniu wyborczem.

§. 6. Każdy okrąg wyborczy klasy wyborczej gmin wiejskich, jest utworzony z więcej sądowych powiatów.

Powiaty sądowe rozumie się wedle ich objętości obszaru, podczas dokonania wyboru istniejącej; z dotyczących powiatów sądowych wyłącza się atoli gminy, zaliczone do klasy wyborczej miast.

W razie utworzenia nowego sądu powiatowego, wykonywać będą aż do wydania ustawy zmieniającej dodatek do ordynacyi wyborczej Rady

Państwa, uprawnieni do wyboru z nowo utworzonego powiatu sądowego swoje prawo wyboru w owym okręgu wyborczym, do którego wedle dodatku (§. 7.) przydzielony jest ów powiat sądowy, do którego należeli przed utworzeniem nowego okręgu sądowego.

Postanowienia te stosowane będą odpowiednio do politycznych powiatów gmin i części gmin (miejscowości), o ile takowe wogóle są w dodatku wymienione. Delegaci (Wahlmänner), a względnie w razie bezpośrednich wyborów (artykuł II. lit. c ustawy z dnia 14. czerwca 1896 dz. u. p. nr. 168) wyborcy każdego okręgu wyborczego gmin wiejskich, tworzą jedno ciało wyborcze.

§. 6 a. Okręgi wyborcze dla powszechnej klasy wyborczej, tworzą się w krajach, które wybierać mają tylko jednego posła z tej klasy wyborczej, z całego kraju, w pozostałych krajach, z miejscowości klasy wyborczej miast, albo z takichże miejscowości i z powiatów sądowych, albo wyłącznie z więcej powiatów sądowych wedle ich obszaru podczas dokonania wyboru istniejącego.

W razie utworzenia nowego sądu powiatowego, stosowane będą także postanowienia ustępu 3. i 4. §. 6.

Okręgi wyborcze, nie utworzone wyłącznie z miejscowości klasy wyborczej miast, obejmują także miasta na obszarze odnośnych okręgów wyborczych położone, które nie są jeszcze przydzielone do okręgu wyborczego powszechnej klasy wyborczej.

Delegaci (Wahlmänner), względnie wyborcy każdego okręgu wyborczego tworzą jedno ciało wyborcze.

§. 7. Okręgi wyborcze klasy wielkiej posiadłości w Galicyi, klasy miast i klasy gmin wiejskich, jakoteż ciała wyborcze do wyborów z izb handlowo-przemysłowych i do wyborów z okręgu wyborczego miasta Tryestu są wyznaczone w dodatku tabelarycznym do niniejszej ordynacyi wyborczej załączonym.

W dodatku tym jest także ustanowiony rozkład ilości członków izby posłów w §. 7. ustawy zasadniczej o reprezentacyi państwa, podług krajów i klas wyborczych wyznaczonej, na ciała wyborcze i okręgi wyborcze w poszczególnych krajach.

Jeżeli z miejscami, do okręgów wyborczych miejskich w dodatku zaliczonymi, inne miejsca stanowią jedną gminę miejscową, natenczas uprawnieni do wyboru (§. 9.) całej gminy miejscowej wybierają z klasy wyborczej miast. W tych jednak krajach, w których wyjątkowo przy wyborach do sejmu w takich gminach miejscowości przy ustanowieniu okręgu wyborczego wymienione, wybierają oddzielnie w klasie wyborczej miast, a inne miejscowości gmin tych w klasie wyborczej gmin wiejskich: będzie się tak samo działo przy wyborach do Rady Państwa, jak niemniej w tych miejscach, które w dodatku zostały nowo wciągnięte do klasy wyborczej miast odpowiedniego kraju.

§. 7 a. Okręgi wyborcze, powszechnej klasy wyborczej, są ustanowione w tabelarycznym dodatku do obecnej ustawy. Tamże ustanowiony jest także podział liczby posłów tej klasy wyborców w ustawie z dnia 14. czerwca 1896 dz. u. p. nr. 168 o zmianie ustawy zasadniczej o reprezentacyi państwa wedle

krajów przepisanej na okręgi wyborcze poszczególnych krajów.

§. 8. Miejszem wyboru dla wyborców z wielkiej posiadłości z jednego okręgu wyborczego jest miasto, w którym te wybierają swoich posłów na sejm.

Miejsca wyboru dla wyborców z wielkiej posiadłości w Galicyi z Krakowem, tudzież miejsca wyboru do wyborów najwyżej upodatkowanych w Dalmacyi, jakoteż powiaty sądowe, których najwyżej upodatkowani wybierają w każdym z tych miejsc wyboru, są oznaczone w dodatku.

W okręgach wyborczych klasy wyborczej miast, o ile ze względu na właściwe stosunki w poszczególnych krajach, miejsca wyboru, nie zostały wyznaczone w dodatku każde miejsce do tej klasy zaliczone (okręg miejski, dzielnica) jest oraz miejscem wyboru. W okręgach wyborczych miejskich, utworzonych z kilku miejsc, to miejsce, które w dodatku przy oznaczeniu okręgu wyborczego naprzód położono, jest głównem miejscem wyboru.

Miejscem wyboru z izb handlowo-przemysłowych, jest siedziba Izby.

Dla tych ciał wyborczych, które są utworzone z jednej lub z kilku izb handlowo-przemysłowych i z okręgu wyborczego miejskiego, miasto, które w dodatku przy oznaczeniu okręgu wyborczego na pierwszym miejscu wymieniono, jest głównem miejscem wyboru.

Wybierający klasy wyborczej gmin wiejskich wybierają w miejscu wyboru w dodatku wymienionem. W tych okręgach wyborczych, dla których

jest wyznaczonych więcej miejsc wyboru, głównem miejscem wyboru jest to, które na pierwszym miejscu wymieniono.

§. 8 a. W powszechnej klasie wyborczej jest w okręgach wyborczych, z miejscowości klasy wyborczej miast się składających, każde z tych miejsc zarazem miejscem wyboru. z więcej miejsc wyboru jest głównem miejscem wyboru miejsce w dodatku przy ustanowieniu okręgu wyborczego najpierw wymienione. Okręgi wyborcze składające się zarówno z miejsc klasy wyborczej miast i z powiatów sądowych, należy w drodze rozporządzenia podzielić na mniejsze obwody wyborcze w granicach powiatów sądowych i dla każdego z nich ustanowić miejsce wyboru.

Miejscowość w dodatku przy ustanowieniu okręgu wyborczego najpierw wymieniona, jest głównem miejscem wyboru.

W okręgach, wyborczych, powszechnej klasy wyborczej, wyłącznie z powiatów sądowych utworzonych, wybierają wyborcy wybrani w określonych w dodatku miejscach wyboru; wpierw wymieniona miejscowość, jest głównem miejscem wyboru.

§. 8 b. Jeżeli w kraju ustanowi się w klasie wyborczej gmin wiejskich i w okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej bezpośrednio wybory, tworzy w klasach wyborczych miejsce wyboru każda miejscowość, która przez ustawodawstwo krajowe jest wogóle ustanowioną jako miejsce wyboru dla wyborów sejmowych.

II. O prawie wyboru i wybieralności.

§. 9. Uprawnionym do wyboru w ogólności jest każdy własnowolny obywatel austriacki płci

męskiej, który ukończył 24. rok życia i nie jest wykluczonym od prawa wyboru (§. 20) Tylko w klasie wyborczej wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) służy prawo do wyboru także kobietom własnowolnym, mającym lat 24 i od prawa wyboru niewykluczonym.

Warunek posiadania obywatelstwa austriackiego odnosi się także do wyborów z tryesteńskiej izby handlowo-przemysłowej.

Jakie oprócz tego są jeszcze potrzebne poszczególne warunki, aby można wykonywać prawo wyborcze w pewnej oznaczonej klasie wyborczej jakiegoś kraju, ocenić należy podług tych samych przepisów prawnych, które wtedy, gdy ustawa z 2. kwietnia 1873 o wyborze członków Izby posłów Rady Państwa (ordynacyi wyborczej dla Rady Państwa dz. ust. p. nr. 41) nabyła mocy obowiązującej, stanowiły o prawie wyboru do Sejmu dotyczącego kraju, tudzież o prawie wyboru dla tryesteńskiej Rady miejskiej.

O ile jednak prawo wyboru z klasy wyborczej większej posiadłości ziemskiej zawisło stosownie do postanowień ordynacyi wyborczej sejmowej od najmniejszej kwoty rocznego podatku od nieruchomości (Realsteuer), wymagać się będzie do wykonywania prawa wyboru do Rady Państwa, aby kwota rocznego podatku gruntowego wynosiła najmniej cztery piąte części tej kwoty najmniejszej.

W klasie miast i gmin wiejskich uprawnieni są do wyboru, prócz tych, którzy stosownie do ustępu 3. niniejszego paragrafu to prawo posiadają, także członkowie Gminy do wyboru posłów lub delegatów (Wahlmänner) uprawnieni, którzy

podatków stałych rządowych płacić mają najmniej 5 złr. na rok i czynią zadość innym warunkom prawa wyboru do Rady Państwa.

Jawni członkowie przedsiębiorstwa zarobkowego, o ile ich stosunki odpowiadają postanowieniom tego paragrafu, mają prawo wyboru w miarę przypadającej na każdego kwoty z opłacanego od tego przedsiębiorstwa ogólnego podatku.

Każdemu obywatelowi, chociażby nie był uprawnionym do wyborów gminnych, służy w Gminie, w której mieszka i od swej posiadłości ziemskiej, zarobku albo dochodu opłaca podatek, prawo wyboru pod tymi samymi warunkami i w ten sam sposób, jak przynależnym do Gminy.

Zmiany postanowień 3. ustępu tego paragrafu przez ustawę krajową nie mają żadnego wpływu na prawo wyboru do Rady Państwa. Przepisy co do tego prawa (wyboru) tylko przez ustawę państwową zmienione być mogą.

§. 9 a. Każdy własnowolny obywatel płci męskiej, który ukończył 24. rok życia i od prawa wyboru nie jest wyłączony (§§. 20. 20 a) jest w powszechnej klasie wyborczej uprawnionym do wyboru w owej gminie, w której w dniu rozpisania wyboru ma najmniej od 6 miesięcy siedzibę.

Owe osoby, które mieszkają na obszarze dworskim, do związku gminnego nie włączonym, wykonują pod takimi samymi warunkami prawo wyboru w tej klasie wyborczej w owej gminie, z którą obszar dworski tworzy miejscowość.

Dokumenty do udowodnienia prawa wyboru potrzebne, są wolne od stempla.

§. 10. Gdzie w klasie wyborczej gmin wiejskich i w powszechnej klasie wyborczej odbyć się ma wybór przez delegatów (Wahlmänner), mają ci ostatni być wybrani przez uprawnionych do wyboru z pomiędzy siebie.

§. 10 a. W klasie wyborczej gmin wiejskich wybrać ma każda gmina z okręgu wyborczego na każdych 500 mieszkańców jednego delegata (Wahlmann). Reszty wypadające z podzielenia liczby mieszkańców przez 500 uważane będą za 500.

Gminy o mniej niż 500 mieszkańcach wybierają jednego wyborcę.

W gminach określonych w ustępie 3. §. 7. należy miejscowość wybierającą w klasie wyborczej gmin wiejskich, a jeżeli jest ich więcej, ogół tychże co do liczby wybrać się mających wyborców, uważać za jedną gminę.

§. 10 b. W powszechnej klasie wyborczej należy wybrać na każdych 500 mieszkańców jednego delegata (Wahlmann); gminy liczące mniej, jak 500 mieszkańców złączyć należy w celu wyboru z sąsiednimi gminami. Wybór przypadających na te gminy delegatów (Wahlmänner) odbywa się w każdej

Reszty wypadające po podzieleniu liczby mieszkańców przez 500, a wynoszące więcej niż 250, uważane będą za 500, mniejsze reszty nie będą uwzględnione.

§. 10 c. Osoby mieszkające na obszarze dworskim do związku gminnego nie wcielonym, doliczyć się w wypadkach §§. 10 a i 10 b do mieszkańców owej gminy, z którą obszar dworski tworzy jedną

miejsce, a one wykonują prawo wyboru pod równymi warunkami, jak członkowie gminy.

Właściciel obszaru dworskiego wedle §. 11. na delegata (Wahlmann) powołany, nie będzie brał udziału w wyborze delegatów (Wahlmänner) klasy wyborczej gmin wiejskich.

§. 11. Jeżeli posiadacz obszaru dworskiego, nie wcielonego do związku gminnego, opłaca podatek nie wystarczający do uzasadnienia prawa wyborczego w klasie wielkiej posiadłości i bierze udział w wyborze posła na sejm z gmin wiejskich jako wybierający, ma także prawo uczestniczyć jako wybierający w wyborze posła do Rady Państwa z gmin wiejskich tego okręgu wyborczego, w którym dobra leżą.

Z pomiędzy kilku współposiadaczy takich dóbr tylko ten może wystąpić jako wybierający, który udowodni dokumentem, że go współposiadacze do tego upoważnili.

§. 12. Zwyczajnie każdy uprawniony do wyboru może wykonywać swoje prawo wyborcze tylko osobiście.

W klasie wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) można wyjątkowo wykonywać prawo wyborcze przez pełnomocnictwo.

§. 13. Prawo wyborcze korporacji i spółek, uprawnionych do wyboru w klasie wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych), tudzież prawo wyborcze zakładów i osób moralnych wogóle, o ile ordynacye wyborcze do sejmów w rozmaitych krajach przyznają im wyraźnie prawo wyborcze w tej klasie, wykonywa ta osoba, która według istniejących przepisów prawnych lub statutów spółki,

jest powołana do ich reprezentowania; gdzie zaś reprezentacya nie służy jednej osobie, ta osoba, którą powołani reprezentanci z grona swego w tym celu upoważnią.

Osoba ta powinna być płci męskiej i powinna mieć przymioty ogólne, według §. 9. do wykonywania prawa wyborczego potrzebne.

§. 14. Wojskowi w czynnej służbie zostający, wyjąwszy urzędników wojskowych, mogą wykonywać prawo wyborcze w klasie wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) tylko przez pełnomocników, których sami upoważnią.

Kobiety wykonywują prawo wyborcze w tej klasie w sposób przepisany do wykonywania ich prawa wyborczego na sejm.

§. 15. Kto jako posiadacz lub współposiadacz dóbr do wyboru uprawniających (przedmiotu upodatkowanego) jest uprawniony do osobistego wykonywania prawa wyborczego w klasie wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych), albo kto jest uprawniony do reprezentowania w tej klasie korporacji lub spółki, zakładu lub osoby moralnej w ogólności (§. 13.) może także być upoważnionym do wykonywania prawa wyborczego innej osoby.

Osoby będące pełnomocnikami w myśl §. 13. mogą przyjąć jeszcze drugie pełnomocnictwo.

Wyjąwszy ten przypadek, głoszący w klasie wyborczej wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) może oddać tylko jeden głos jako pełnomocnik.

§. 16. Pełnomocnictwa do wykonywania prawa wyborczego w klasie wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) powinno upoważniać

do wykonania prawa wyborczego w tej klasie i powinien w niem być wymieniony akt wyborczy, do którego jest wydane. Pełnomocnictwo takie, dopóki z mocy nie wyjdzie, uprawnia pełnomocnika do wykonywania w odpowiednim akcie wyborczym wszelkich praw, w prawie wyborczem zawartych, a w szczególności prawa głosowania podczas wyboru komisji wyborczej posłów.

Ustne lub telegraficzne rozporządzenia dotyczące udzielania pełnomocnictwa są bezskuteczne.

Tak samo rozumie się o odwołaniu pełnomocnictwa, wyjąwszy przypadek, gdy mocodawca odwoła je osobiście przed komisją, nim pełnomocnik jako taki da swój głos

Pełnomocnictwa i odwołania wydane poza granicami monarchii austriacko-węgierskiej powinny być należycie uwierzytelnione.

§. 17. Prawo wyboru w klasach wyborczych *a*, *b*, *c* i *d*, w §. 7 *a*. ustawy zasadniczej o reprezentacji państwa określonych nie wyłącza wykonywania prawa wyboru w powszechnej klasie wyborczej tego samego kraju.

Prawo wyboru w klasie wielkich posiadłości (najwyżej upodatkowanych) wyklucza wykonywanie prawa wyboru w klasie miast i gmin wiejskich tego samego kraju. Osoby uprawnione do wyboru w pierwszym i drugim ciele wyborczem wielkich posiadłości w Tyrolu i na Bukowinie, mogą swoje prawo wyborcze w tym kraju wykonywać tylko w pierwszym ciele wyborczem. Uprawnieni do wyboru z pierwszego ciała wyborczego wielkiej posiadłości w Czechach, którzy są równocześnie właścicielami dóbr uprawniających do wyboru

w pozostałych ciałach wyborczych wielkich posiadłości, wybierać mogą tylko w pierwszym ciele wyborczem; uprawnieni do wyboru pozostałych ciał wyborczych wielkich posiadłości w Czechach, jakoteż uprawnieni do wyboru wielkich posiadłości w Galicyi, których dobra do wyborów uprawniające leżą w dwóch albo więcej okręgach wyborczych, wykonują swoje prawo wyboru w miejscu wyboru owego okręgu, w którym opłacają od swoich dóbr największy podatek. Najwyżej upodatkowani w Dalmacyi, których przedmioty upodatkowane w rozmaitych leżą powiatach, wykonują swoje prawo wyborcze w miejscu wyboru tego okręgu, w którym opłacają największy podatek bezpośredni.

Kto w klasie wyborczej miast jest do wyboru z miast uprawnionym, nie może wybierać w żadnej gminie wiejskiej tego samego kraju. Jeżeli uprawniony do wyboru z klasy wyborczej miast albo gmin wiejskich, jest uprawnionym do wyboru członkiem więcej gmin. albo jeżeli właściciel dóbr wedle §. 11. jako delegat (Wahlmann) uprawnionym jest delegatem (Wahlmann) we więcej okręgach wyborczych tego samego kraju, wykonuje on w tym kraju prawo wyborów w gminie, względnie okręgu swojego stałego zamieszkania, a jeżeli w żadnej z odnośnych gmin albo okręgów niema stałego zamieszkania, tam, gdzie opłaca najwyższy podatek bezpośredni.

§. 18. Członkowie Izb handlowo-przemysłowych, jakoteż członkowie korporacyj i spółek, do wyboru uprawnionych, mogą wykonywać w klasie wyborczej tego samego kraju prawo wyborcze osobiście im służące.

§. 19. W każdym z krajów w Radzie Państwa reprezentowanych są obieralnymi na posłów do Rady Państwa wszyscy mężczyźni, którzy najmniej od trzech lat posiadają prawo obywatelstwa austriackiego, 30 rok życia skończyli i są w jednym z tych krajów uprawnieni do wyboru (§. 9), lub obieralni do Sejmu krajowego

§. 20. Od prawa wyboru i wybieralności przy wyborze posłów, jak też delegatów (Wahlmänner) są wyłączone:

1. Wszystkie osoby pozostające pod opieką albo kuratela.
2. Te, które pobierają zaopatrzenie ubogich z funduszów publicznych albo gminnych, albo w roku bezpośrednio wybory poprzedzającym pobierały, albo które wogóle z publicznej dobroczynności korzystają.

Jako zaopatrzenie ubogich albo akty publicznej dobroczynności nie należy atoli ze względu na prawo wyboru uważać wsparcia kas chorych, renty kalek i inwalidów, uwolnienie od opłat szkolnych, udzielenie środków szkolnych albo stypendyów, albo też wsparć z powodu klęsk.

3. Osoby, do których majątku otwarto konkurs podczas trwania postępowania konkursowego.
4. Osoby skazane na karę z powodu jakowej zbrodni albo z powodu przekroczenia kradzieży, sprzeniewierzenia, za uczestnictwo w tychże albo oszustwo (§§. 460, 461, 463, 464 u. k.).

Ten skutek skazania ustaje co do zbrodni wymienionych w §. 6. l. 1—10 ustawy z dnia

15. listopada 1867 dz. u. p. l. 131 z końcem kary, co do innych zbrodni z upływem 10 lat w razie zasądzenia winnego na karę najmniej 5 letnią, zresztą z upływem 5 lat, zaś co do wyżej wymienionych przekroczeń z upływem 3 lat od zakończenia kary.

Jeżeli przez ustawodawstwo karne wydane zostaną nowe przepisy o tem, wskutek których orzeczeń karno-prawnych i na jaki czas się traci albo wykonywać nie wolno prawa wyboru i wybieralności do reprezentacji gminnej, obowiązujące będą te same przepisy także pod względem prawa wyboru i wybieralności do Rady Państwa.

§. 20 a. Oficerowie, duchowni wojskowi, gazyci bez rangi i wojskowi żołd pobierający do siły zbrojnej względnie do żandarmeryi należący, będący w stałej lub przejściowej czynnej służbie — włącznie z przejściowo urlopowanymi — nie mogą z wyjątkiem w §. 14. ordynacyi wyborczej Rady Państwa przewidzianego wypadku ani wybierać, ani też być wybranymi.

Od wybieralności są prócz powyższych, wykluczeni także wszyscy urzędnicy siły zbrojnej pozostający w stałej lub przejściowej czynnej służbie.

Wybieralność nie jest jednak wykluczoną co do osób do siły zbrojnej należących, którzy w odnośnym czasie pełnią czynną służbę jedynie w skutek ustawowego obowiązku do odbywania ćwiczeń wojskowych (służbowych).

III. O rozpisaniu wyborów i ich przygotowaniu.

§. 21. Do przedsięwzięcia wyborów wzywają wskutek rozporządzenia Ministra spraw wewnętrz-

trzych naczelnicy krajowi a to reskryptami, w których ma być wyrażony dzień przedsięwzięcia wyboru w miejscach do tego prawnie wyznaczonych.

Dzień wyboru powinien być tak wyznaczony, ażeby przed tymże wszelkie przygotowania mogły być skończone.

§. 22. Rozpisanie powszechnych wyborów ma się odbyć w ten sposób, że wybierani będą najpierw posłowie powszechnej klasy wyborczej, potem z gmin wiejskich, potem z miast, następnie z izb handlowo-przemysłowych, a ostatecznie posłowie klasy wyborczej wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowani) i ażeby wybory posłów z powszechnej klasy wyborczej, następnie z gmin wiejskich, następnie z miast, potem z izb handlowo-przemysłowych, w końcu z większej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) rozpoczynały się w kraju tego samego dnia.

Postępywanie co do wyborów pierwszego ciała wyborczego wielkiej posiadłości na Bukowinie następnie wyborców wymienionych w §. 3. I. ordynacyi krajowej dla Tyrolu jest unormowane w §. 53.

§. 23. Rozpisanie wyborów powszechnych należy ogłosić w dziennikach krajowych tudzież plakatami we wszystkich gminach krajów w Radzie Państwa reprezentowanych.

Rozpisanie wyborów uzupełniających w klasie wyborczej wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) należy ogłosić w gazecie krajowej, a rozpisanie takichże wyborów z klasy miast i gmin wiejskich plakatami w gminach stanowiących okręg wyborczy.

Także co do powszechnej klasy wyborczej należy rozpisanie poszczególnych wyborów uzupełniających ogłosić plakatami w gminach tworzących okręg wyborczy.

§. 24. Uprawnionych do wyboru wszystkich klas wyborczych z wyjątkiem izb handlowo-przemysłowych należy wciągnąć w porządku alfabetycznym do oddzielnych list (listy wyborcze).

W razie wyborów przez delegatów (Wahlmänner) dokonać się mających, należy wygotować listy wyborcze do wyboru delegatów (Wahlmänner) i dla wyboru posłów. Do pierwszych należy wciągnąć osoby do wyboru delegatów (Wahlmänner) uprawnione, do ostatnich wybranych delegatów (Wahlmänner).

Wszystkich uprawnionych do wyboru, którzy wedle postanowień tej ordynacji wyborczej tworzą jedno ciało wyborcze, należy wciągnąć do jednej listy wyborczej z następującymi wyjątkami:

Dla klasy wyborczej najwyżej upodatkowanych w Dalmacyi należy sporządzić tyle list, ile ustanowiono miejsc wyboru, a do każdej listy należy wciągnąć owych wyborców, którzy wybierać mają w tem samym miejscu wyboru.

W klasie wyborczej miast i w okręgach wyborczych, powszechnej klasy wyborczej, utworzonych z miejscowości klasy wyborczej miast, należy uprawnionych do wyboru każdej miejscowości (dzielnicy miasta, części miasta) należących do klasy wyborczej miast, wciągnąć do jednej listy wyborczej.

Listy wyborcze dla okręgów wyborczych powszechnej klasy wyborczej, utworzonych z miejscowości do klasy wyborczej miast należących i z po-

wiatów sądowych, należy ułożyć w powiatach sądowych wedle gmin.

Listy wyborcze, do których się wciąga delegatów (Wahlmänner) gmin wiejskich i utworzonych z powiatów sądowych wyborczych okręgów powszechnej klasy wyborczej, należy ułożyć wedle okręgów sądowych.

W razie bezpośrednich wyborów w gminach wiejskich i w powszechnej klasie wyborczej, należy listy wyborcze ułożyć wedle gmin.

Jeżeli w jednym miejscu wyboru wybiera więcej miejscowości wcielonych do klasy wyborczej miast albo wyborcy więcej gmin albo delegaci (Wahlmänner) więcej powiatów sądowych, stanowić mają podstawę dla aktu wyborczego (§ 39) listy wyborcze poszczególnych miejscowości albo gmin względnie listy delegatów (Wahlmänner) ułożone wedle powiatów sądowych, jako listy częściowe obok siebie uporządkowane, bez potrzeby ułożenia ogólnej listy zawierającej w alfabetycznym porządku wyborców w miejscu wyboru powołanych do wyborów.

W ten sam sposób uważane będą w razie bezpośrednich wyborów w gminach wiejskich albo w powszechnej klasie wyborczej listy wyborcze gmin do jednego okręgu wyborczego przydzielonych za listy częściowe.

Organa powołane do ułożenia list wyborczych będą takowe utrzymywać w ewidencji.

§. 25. Układanie:

- a) list wyborczych wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) jest obowiązkiem naczelnika krajowego;

- b) list wyborczych miast tudzież list wyborczych do wyboru delegatów (Wahlmänner) z gmin wiejskich, jest w każdej gminie obowiązkiem naczelnika gminy; w każdej gminie jest naczelnik gminy obowiązany do ułożenia list wyborczych celem wyboru delegatów (Wahlmänner) w powszechnej klasie wyborczej, następnie do ułożenia list wyborczych w razie bezpośrednich wyborów w tej klasie, albo w klasie wyborczej gmin wiejskich;
- c) list wyborczych tych posiadaczy dóbr, którzy w myśl §. 11, są uprawnieni do uczestniczenia jako wybierający w wyborze posłów z gmin wiejskich, jest obowiązkiem starosty powiatowego, w którego okręgu urzędowym leży miejsce wyboru.

Listy *a*) ogłosi naczelnik kraju, zamieszczając je w dzienniku krajowym z wyznaczeniem czternastodniowego terminu reklamacyi, licząc od dnia ogłoszenia.

Listy *b*) wystawi naczelnik gminy w lokalu urzędowym gminy, a listy *c*) starosta powiatowy w swoim lokalu urzędowym aby je każdy mógł przejrzeć. Wystawienie tych list należy jednocześnie ogłosić z wyznaczeniem ośmiodniowego terminu do reklamacyi, licząc od dnia ogłoszenia.

Drugi egzemplarz listy przedłoży naczelnik gminy władzy politycznej krajowej, której bezpośrednio podlega, albo temu staroście powiatowemu, któremu naczelnik krajowy poruczy rozstrzygnięcie reklamacyj (§ 26).

§. 26. Reklamacye przeciwko listom wyborczym z powodu umieszczenia nieuprawnionych do

wyboru lub z powodu opuszczenia uprawnionych, mogą wnosić uprawnieni do wyboru z odnośnego koła wyborczego: a to przeciwko listom *a*) do władzy krajowej, przeciwko listom *b*) do naczelnika gminy, a przeciwko listom *c*) do rządowej władzy politycznej.

Reklamacye wniesione do naczelnika gminy, przedłoży tenże w trzech dniach władzy politycznej rządowej, której bezpośrednio podlega, a w miastach własne statuta mających, wyjąwszy miasto stołeczne, temu staroście powiatowemu, któremu naczelnik krajowy poruczy rozstrzyganie reklamacyj.

Reklamacye w terminie wniesione rozstrzyga co do list *a*) naczelnik krajowy, co do list *b*) naczelnik władzy politycznej rządowej, której gmina bezpośrednio podlega, albo starosta powiatowy, któremu rozstrzyganie jest poruczone, co do list *c*) starosta powiatowy, do ich układania powołany.

W przypadkach odnoszących się do list *b*) i *c*) można odwołać się w trzech dniach do naczelnika krajowego.

Rozstrzygnięcie naczelnika krajowego jest w każdym wypadku stanowczem.

Reklamacye i odwołania wniesione po terminie będą odrzucone jako spóźnione.

Urządnik rządowy, do rozstrzygania reklamacyj powołany, winien najdalej do 24 godzin przed terminem wyborczym z urzędu sprostować listy wyborcze, o ile to jest potrzebne.

§. 27. Skoro lista wyborcza wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) jak też miast po rozstrzygnięciu reklamacyj sprostowaną zostanie, wyda szef kraju wyborcom wielkiej posiadłości (naj-

wyżej upodatkovany) zaś naczelnik bezpośrednio przełożonej władzy politycznej wyborcom z miast karty legitymacyjne do wyboru posłów. Karty legitymacyjne zawierać mają bieżącą liczbę odnośnej listy wyborczej, miejsce, dzień i godzinę rozpoczęcia aktu wyborczego, oraz godzinę zakończenia oddawania głosów, a co do wyborców wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkovanych) także imię i miejsce zamieszkania uprawnionego do wyboru.

Jeżeli miejscowość do klasy wyborczej miast wcielona, przydzieloną jest do miejsca wyboru leżącego w innym politycznym powiecie, należy przesłać listy wyborcze do naczelnika przełożonej władzy politycznej miejsca wyboru, od którego zasięgnąć należy także wyjaśnień co do miejsca i czasu aktu wyborczego.

W miastach o własnym statucie można polecić naczelnikowi gminy wygotowanie kart legitymacyjnych.

Wyborcom z wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkovany) mieszkającym w kraju, należy karty legitymacyjne przesłać; uprawnionych do wyboru mieszkających poza krajem, należy wezwać do odebrania kart legitymacyjnych, w gazecie krajowej.

Wyborcom w miastach należy doręczyć karty legitymacyjne w mieszkaniu, doręczenie poruczyć naczelnikowi gminy.

Należy także w sposób w miejscu zwykły wezwać wyborców by osobiście odebrali swoje karty legitymacyjne w owych wypadkach, w których z jakiegokolwiek bądź powodu najdalej na 24 godzin przed dniem wyboru, doręczone nie zostały.

Postanowienie poprzednie dla klasy wyborczej miast wydane, obowiązują także dla składających się wyłącznie z miast albo zarówno z miast i powiatów sądowych okręgów wyborczych powszechnej klasy wyborczej, a w razie wprowadzenia bezpośrednich wyborów w pozostałych okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej i w klasie wyborczej gmin wiejskich, także i dla tych.

§. 28. Gdy dokonać należy wybory posłów w gminach wiejskich i okręgach wyborczych powszechnej klasy wyborczej, wyłącznie z powiatów sądowych utworzonych, przez delegatów (Wahlmänner), ustali polityczna władza powiatowa wedle przepisów §§. 10 a, 10 b i 10 c wedle obecnej ludności na zasadzie ostatniego obliczenia wypośredkowanej, liczbę wybrać się mających delegatów (Wahlmänner) z każdej w tymże powiecie położonej gminie, względnie ze złączonych w celu wyborów gmin (§. 10 b) wyznaczy dzień i godzinę wyboru tego w obrębie obszaru gminnego odbyć się mającego, sprostuje listy wyborcze po dokonaniem rozstrzygnięcia reklamacyi, ustanowi komisarza wyborczego celem kierowania wyborem i zawiadomi w właściwym czasie o tych zarządzeniach naczelnika gminy. Dla wyboru delegatów (Wahlmänner) z powszechnej klasy wyborczej, jest każda gmina miejscem wyboru. Dla owych gmin, które się złącza (§. 10 b) celem wyboru delegatów (Wahlmänner) wyznacza polityczna władza powiatowa główne miejsce wyboru.

Wypośredkowanie ogólnego wyniku głosowań razem do siebie należących, jest obowiązkiem komisji wyborczej głównego miejsca wyboru.

We większych miejscowościach, gdzie liczba uprawnionych do wyboru wynosi więcej jak 1000, może powiatowa władza polityczna dla wyboru delegatów (Wahlmänner) więcej sekcij wyborczych wyznaczyć i zarządzić przydzielenie wyborców do tychże wedle miejscowej należności.

Między poszczególne sekcye wyborcze rozdzielić należy przypadającą na gminę liczbę wybrać się mających delegatów (Wahlmänner) wedle obecnej ludności dla poszczególnych okręgów gminnych wypośrodkowanej.

Odnosne zarządzenie należy we właściwym czasie ogłosić w gminie sposobem w miejscu zwykłym.

Naczelnik gminy winien natychmiast zaprosić uprawnionych do wyboru za oznajmieniem dnia, godziny i lokalu dla wyboru przezeń wyznaczyć się mającego i wybór przeprowadzić w oznaczonym czasie osobiście, albo na wypadek przeszkody przez innego członka komisji wyborczej.

Komisya wyborcza składa się z komisarza wyborczego i dwóch członków reprezentacyi gminnej wyznaczonych przez naczelnika gminy.

W miastach o własnym statucie, jest powołanym do czynności urzędowych w niniejszym paragrafie dla powiatowej władzy politycznej zastrzeżonych, naczelnik rządowej władzy politycznej, której gmina jest bezpośrednio podporządkowaną albo starosta powiatowy mający szczególne ku temu polecenie.

§. 29. Wybór delegatów (Wahlmänner) ma się odbyć w czasie wyznaczonym i we wskazanem

na zebranie miejscu bez względu na ilość przybyłych wyborców.

Głosuje się ustnie lub pisemnie, podług tego, czy w odnośnym kraju na zasadzie obowiązujących przepisów prawnych głosuje się ustnie lub pisemnie przy wyborze delegatów (Wahlmänner), którzy mają wybierać posłów na sejm krajowy.

W ostatnim wypadku należy wydać wyborcom kartki do głosowania ułożone podług §. 31.

Wybór delegatów (Wahlmänner) odbyć się ma w duchu przepisów tyczących się wyboru posłów, a podanych niżej w §§. 40 do 47.

Każdy wyborca wymieni lub napisze na swojej kartce tyle nazwisk ile delegatów (Wahlmänner) trzeba wybrać.

Ażeby wybór delegatów (Wahlmänner) był ważny, potrzeba bezwzględnej większości głosów. Jeżeli tej nie ma, należy postąpić podług przepisów §§ 49 i 50.

Zakończony akt wyborczy odbierze komisarz wyborczy i odda staroście.

§. 30. Starosta powiatowy sprawdzi legalność aktu wyborczego w każdej gminie swego powiatu, a jeżeli się okaże potrzeba nowego wyboru, zarządzi takowy natychmiast z przytoczeniem powodów.

Po wyborze zgodnie z ustawą dokonany, należy wpisać do list wyborczych podług §. 24. ułożonych, wszystkich delegatów (Wahlmänner), jakoteż wybierających wzmiankowanych w §. 11, którzy mają uskutecznić wybór w tem samem miejscu wyboru i doręczyć im karty legitymacyjne do wyboru posłów, ułożone podług przepisu §. 27.

Karty legitymacyjne może doręczać naczelnik gminy.

Jeżeli miejsce wyboru leży w innym powiecie politycznym, listy delegatów (Wahlmänner), jakoteż akta dotyczące się ich wyboru, należy posłać staroście powiatowemu miejsca wyboru i od niego zasięgnąć także należy wyjaśnień co do miejsca i czasu czynności wyborczej, potrzebnych do wygotowania kart legitymacyjnych.

§. 31. Celem dokonania wyboru posłów, wydać należy wyborcom, z wyjątkiem wyborców pierwszego ciała wyborczego wielkiej posiadłości w Tyrolu i na Bukowinie, a mianowicie wyborcom, a względnie delegatom (Wahlmännern) z gmin wiejskich powszechnej klasy wyborczej tylko tam, gdzie pisemnie oddać mają głos (§. 41) wraz z kartami legitymacyjnymi, karty głosowania ułożone wedle liczby wybrać się mających i zaopatrzone co do wyborów wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) i izb handlowych w pieczęć urzędową władzy krajowej, co do pozostałych wyborów, w pieczęć urzędową bezpośrednio przełożonej władzy rządowej, politycznej, albo władzy gminnej, karty legitymacyjne wygotowującej (§§ 27 i 27 a) a prócz tego jeszcze uwagą, że każda inna nie przez władzę wydana karta głosowania uważaną będzie za nieważną.

Zamiast zaginionych albo zepsutych kart głosowania wyda na żądanie uprawnionych do wyboru władza powołana do pierwotnego wygotowania albo w dniu wyboru komisarz wyborczy.

Komisarz wyborczy wydaje także karty głosowania, potrzebne do dokonania wyboru ściślejszego (§. 50).

Porę i trwanie głosowania, należy tak oznaczyć, by o ile możności zabezpieczyć wyborcom prawo głosowania.

IV. O dokonywaniu wyboru posłów.

§. 32. Z wyjątkiem wypadków przewidzianych w §§. 53 i 54 kierowanie czynnością wyborczą w obecności komisarza rządowego odbyć się mającą porucza się komisji wyborczej z wyborców utworzonej, która ma się składać z siedmiu członków.

Komisarza wyborczego wyznacza szef kraju, do wyborów zaś mających odbyć się po za miastem stołecznem w klasie wyborczej miast i gmin wiejskich, ten starosta, w którego powiecie ma się odbyć wybór, lub któremu naczelnik krajowy poruczy wyznaczenie komisarza wyborczego.

Ostatnie postanowienie obowiązuje także co do ustanowienia komisarza wyborczego dla wyborów w powszechnej klasie wyborczej dokonać się mających. W razie bezpośrednich wyborów w klasie wyborczej gmin wiejskich i w powszechnej klasie wyborczej jest urząd komisarza wyborczego w obwodach wyborczych urzędem honorowym, który każdy obywatel przyjąć jest obowiązany.

Komisarz wyborczy przyda komisji wyborczej sekretarza, który będzie spisywał protokół czynności wyborczej i zamiesci w nim wszelkie ważne wypadki zdarzające się podczas czynności wyborczej, szczególnie zaś orzeczenia w komisji wyborczej zapadłe.

§. 33. Dla czynności wyborczych, których mają dokonać wyborcy wielkiej posiadłości (naj-

wyżej upodatkowanych) jakoteż wybierający z gmin wiejskich, wybiorą uprawnieni do wyboru trzech członków komisji wyborczej.

Po ich wybraniu komisarz wyborczy zamianuje tyluż członków komisji wyborczej.

Członków, których mają wybrać uprawnieni do wyboru, wybiera się zapomocą kartek do głosowania, które na wezwanie komisarza wyborczego oddają wyborcy przy rozpoczęciu tego aktu wyborczego obecni i wylegitymowani, w wykonywaniu prawa wyborczego, tak własnego, jak i tego, które reprezentują w klasie wyborczej wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych).

Legitymacye wyborcze sprawdzi w tym akcie wyborczym komisarz wyborczy. Tenże nie powinien dopuścić ani zarzutów ani protestów.

Ci, którzy podczas tego głosowania otrzymali najwięcej głosów, będą uważani za wybranych.

Jeżeli równą ilość głosów otrzyma więcej osób niż do kompletu trzeba, rozstrzyga między nimi los, który wyciągnie komisarz rządowy.

Do czynności wyborczych dokonać się mających przez miasta, reprezentacya gminna miejsca wyboru i komisarz wyborczy wyznaczają po trzech członków komisji wyborczej z pomiędzy wyborców.

Wyznaczonych w sposób powyższy 6 członków wybiera bezwzględną większością głosów siódmego członka komisji wyborczej.

Jeżeli takiej większości głosów nie będzie i przy drugim wyborze, członka tego wyznaczy komisarz wyborczy.

§. 33 a. Przepisy o utworzeniu komisji wyborczej klasy wyborczej gmin wiejskich zawarte w §. 33 stosowane będą także do powszechnej klasy wyborczej o ile w takowej wybierać należy przez delegatów (Wahlmänner).

Jeżeli w gminach i w powszechnej klasie wyborczej odbywają się bezpośrednio wybory, utworzyć należy komisję wyborczą wedle przepisu wydanego dla miast w §§. 33.

§. 34. Członkowie komisji wyborczej wybiorą ze swego grona przewodniczącego względną większość głosów.

W razie równości głosów rozstrzyga los wycoznaczony przez komisarzy wyborczego.

§. 35. Uchwały komisji wyborczej zapadają większością głosów bez względu na ilość głosujących.

Przewodniczący komisji wyborczej głosuje tylko w razie równości głosów i w takim wypadku głos jego rozstrzyga.

§. 36. Prawo rozstrzygnięcia o przypuszczeniu do głosowania lub o ważności oddanych głosów służy komisji wyborczej tylko wtedy:

- a) jeżeli przy oddaniu głosu zrobiono wątpliwość co do tożsamości wyborcy;
- b) jeżeli zachodzi wątpliwość co do ważności lub nieważności niektórych oddanych głosów, albo pełnomocnictw, lub też odwołania tych ostatnich, albo
- c) jeżeli podczas czynności wyborczej zrobiono zarzut przeciwko uprawnieniu do wyboru osoby w listach wyborczych zamieszczonej.

Zarzut taki można podnieść tylko wtedy, jeżeli osoba, której uprawnienie do wyboru zakwestyonowano, nie oddała jeszcze głosu, i o tyle tylko, o ile się twierdzi, że od czasu zestawienia listy wyborczej osoba ta straciła warunek prawa wyborczego.

Orzeczenia komisji wyborczej powinny zapaść w każdym poszczególnym przypadku przed dalszym ciągiem aktu wyborczego.

Rekursu od tychże nie ma.

§. 37. Komisarz wyborczy winien starać się o utrzymanie spokoju i ładu podczas czynności wyborczej i o zachowanie przepisów ordynacji wyborczej. Nie powinien także dopuścić, aby komisya wyborcza przekraczała swój zakres działania.

Gdy nadejdzie godzina przeznaczona na rozpoczęcie wyborów, komisarz wyborczy nie dozwoli przemów do wyborców w lokalu wyborczym.

§. 38. Karty legitymacyjne, wydane wyborcom a względnie wybierającym, uprawniają ich do wejścia do lokalu do wyborów przeznaczonego i służą za wezwanie, aby się bez wszelkiego innego zaproszenia stawili dla dokonania wyboru w dniu na nich wyrażonym i w wyznaczonej godzinie.

§. 39. W dniu wyboru o wyznaczonej godzinie i w wyznaczonym na zebranie miejscu, rozpocznie się czynność wyborcza bez względu na ilość wyborców obecnych od ukonstytuowania się komisji wyborczej, która obejmie listy wyborcze, jakoteż przygotowane wykazy i listy głosowania.

Jeżeli nie przybędzie tylu uprawnionych do wyboru, ilu potrzeba, aby komisya wyborcza mogła

się ukonstytuować, czynności komisji wyborczej będzie pełnił komisarz wyborczy.

§. 40. Przewodniczący komisji wyborczej ma przed głosowaniem zwrócić uwagę zgromadzonych wyborców na treść §§ 9 a, 19, 20 i 20 a niniejszej ordynacji wyborczej o przymiotach do obieralności potrzebnych, tymże wyjaśnić postępowanie przy głosowaniu i liczeniu głosów i ich wezwać, by wedle swobodnego przekonania, bez wszelkich samolubnych względów ubocznych oddali głos tak, jak to uważają wedle swej najlepszej wiedzy i sumienia za najodpowiedniejsze dla dobra powszechnego.

§. 41. Głosowanie odbywa się bezwyjątkowo za pomocą kart głosowania.

Przy wyborze za pomocą kart głosowania wolno pod nieważnością używać tylko urzędownie wydanych kart głosowania. (§. 31.)

Na każdej karcie głosowania należy napisać tyle nazwisk, ilu posłów z ciała wyborczego ma być wybranych.

§. 42. Bezpośrednio przed rozpoczęciem głosowania, powinna się komisja wyborcza przekonać, iż urna do wrzucania kart głosowania przeznaczona jest próżna.

Głosowanie rozpoczyna się od tego, że członkowie komisji wyborczej oddają swoje karty głosowania. Potem następuje oddawanie kart głosowania ze strony wyborców.

Przewodniczący komisji wyborczej odbiera od każdego wyborcy złożoną przezeń kartę wyborczą, kładzie każdą poszczególną do urny

i czuwa nad tem, by zamiast jednej, nie oddano więcej kart głosowania.

Przy oddaniu karty głosowania winien każdy wyborca okazać swoją kartę legitymacyjną

§. 43. Oddanie głosu należy zaznaczyć w liście wyborczej obok nazwiska wyborcy w rubryce na to przeznaczonej.

Zaznaczenia tego dokonuje sekretarz w liście wyborczej, a jeden członek komisji wyborczej w wykazie głosowania, w którym należy wymienić po nazwisku osoby, kartki głosowania oddające, przy wyborach zaś dokonywanych przez pełnomocników w klasie wyborczej wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) te osoby, w których imieniu karty głosowania oddane zostały, jakoteż ich zastępców.

Wykaz głosowania służy do sprawdzenia, czy oddanie kartek z głosami zaznaczono w liście wyborczej.

§. 44. Rozporządzenie w § 42. o rozpoczęciu, przebiegu oddawania głosów i o wykazywaniu się kartami legitymacyjnymi, tyczy się także ustnego głosowania (§. 41).

Każdy wywołany wyborca winien dokładnie wymienić osobę, którą życzy sobie widzieć obraną posłem.

Sekretarz zaznaczy w liście wyborczej obok nazwiska wyborcy i w rubryce na to przeznaczonej, że wyborca oddał swój głos.

Jednocześnie jeden członek komisji wyborczej pisze wykaz głosowania, a drugi członek listę wyborców.

W wykazie głosowania należy wymienić po nazwisku wyborców, którzy głos oddają, a przy każdym z nich osobę, na którą głos oddano.

W liście głosów wymienić należy po nazwisku każdego, kto otrzymuje głos na posta i położyć obok jego nazwiska liczbę 1, gdy drugi głos padnie na niego, liczbę 2, gdy trzeci, liczbę 3 itd.

§. 45. O wyznaczonej godzinie zamyka się oddawanie głosów. Wyborcy jednak, którzy przybędą do lokalu wyboru, nim upłynie godzina do zamknięcia wyznaczona i są obecni przy zamknięciu głosowania, nie mogą być od głosowania wyłączeni.

Jeżeli jakie okoliczności przeszkodzą rozpoczęciu, przeprowadzeniu lub ukończeniu wyborów, komisya wyborcza za zezwoleniem komisarza wyborczego może odłożyć lub przedłużyć czynność wyborczą do dnia następnego.

Wyborcy będą o tem zawiadomieni w sposób w miejscu zwykły.

Jeżeli oddawanie głosów już się zaczęło, komisya wyborcza i komisarz wyborczy są obowiązani schować pod pieczęcią akta wyborcze i urnę wyborczą z kartkami w niej zawartemi aż do dalszego ciągu czynności wyborczej.

§. 46. Przewodniczący komisji wyborczej ogłosi zamknięcie głosowania, poczem jeszcze przed obliczeniem głosów, pomiesza kartki w urnie wyborczej, a następnie wyjmie je i policzy.

Nastąpi potem obliczanie głosów w ten sposób, że jeden członek komisji wyborczej rozwija każdą z osobna kartkę z głosami i obejrząwszy ją, podaje przewodniczącemu, który ją głośno odczytuje i podaje do obejrzenia innym członkom komisji.

Przytem dwaj członkowie komisji wyborczej będą pisali listy głosów, urządzone podług §. 44, a zawierające nazwiska osób, które otrzymały głosy. Obie te listy, które ze sobą zgadzać się powinny, podpiszą wszyscy członkowie komisji i komisarz wyborczy.

§. 47. Jeżeli na kartce do głosowania jest więcej nazwisk, niż się ma wybrać posłów, natenczas opuszcza się nazwiska ponad tę liczbę przy końcu zamieszczone. Kartka do głosowania, na której jest mniej nazwisk, nie przestaje wskutek tego być ważną.

Jeżeli nazwisko jednej i tej samej osoby jest na kartce więcej razy wymienione, liczy się je przy obliczaniu głosów tylko raz.

Głosy dane osobie, która w myśl §. 20. jest wyłączona od obieralności, głosy zawisłe od warunków, lub do których dołączono polecenie dla mającego się wybrać; nakoniec głosy nie określające dokładnie osoby, do której się odnoszą, są nieważne i nie będą policzone z oddanymi głosami.

§. 48. Wynik obliczenia głosów ogłosi natychmiast przewodniczący komisji wyborczej, a jeżeli wybór posłów nie został jeszcze ukończony dokonaną czynnością wyborczą, doda, że ogólny wynik wszystkich głosowań do siebie należących, będzie obliczony w głównem miejscu wyborów.

§. 49. Za obranego posłem uważa się tego, kto ma za sobą więcej jak połowę wszystkich oddanych ważnych głosów.

Jeżeli bezwzględna większość głosów otrzyma więcej osób niż wybrać potrzeba, natenczas o tem, kto ma być uważany za wybranego, rozstrzyga

większa ilość głosów, a w razie równości głosów, los, wyciągnięty przez przewodniczącego komisji wyborczej.

Jeżeli nie osiągnięto bezwzględnej większości głosów, natenczas ze względu na posłów jeszcze wybrać się mających, trzeba przystąpić do ściślejszego wyboru.

§. 50. Przy wyborze ściślejszym wyborcy ograniczą się tylko do tych osób, które przy pierwszym obliczeniu głosów miały względnie najwięcej głosów po tych, które otrzymały większość bezwzględną.

Ilość osób wchodzących do ściślejszego wyboru wynosi zawsze dwa razy tyle, ile jeszcze posłów ma być wybranych.

W razie równości głosów rozstrzyga los o tem, kto ma wejść do ściślejszego wyboru.

Każdy głos, który przy ściślejszym wyborze padnie na osobę do tego wyboru nie należącą, będzie uważany za nieważny.

Jeżeli przy wyborze ściślejszym wszystkie oddane głosy ważne są równo rozdzielone pomiędzy wszystkie osoby do wyboru wchodzące, tak, że każda z nich ma za sobą połowę wszystkich głosów, natenczas los, wyciągnięty przez przewodniczącego komisji wyborczej rozstrzyga, kto z nich ma być uważany za wybranego.

Jeżeli oprócz tego wypadku nie będzie bezwzględnej większości głosów, trzeba odbywać ściślejszy wybór dopóty, aż dopóki względem wszystkich posłów wybrać się mających, nie będzie bezwzględnej większości głosów, albo dopóki głosy nie rozdziela się równo pomiędzy wszystkie osoby

do ściślejszego wyboru wchodzące, w którym to ostatnim przypadku rozstrzyga wkońcu los.

Uprawnieni do wyboru, którzy przy poprzednim akcie wyborczym nie wykonali swego prawa głosowania, nie będą wyłączeni od wykonania tego prawa przy następnym akcie wyborczym.

§. 51. Gdy się skończy czynność wyborcza, protokół z niej spisany będzie zamknięty i członkowie komisji wyborczej, komisarz wyborczy i sekretarz, podpiszą takowy równie jak wykaz głosowania, a następnie razem z listą wyborczą, wykazem głosowania i podpisanymi listami głosów, z kartkami głosowania, tak ważnymi, jak z uznanymi za nieważne, przy wyborach zaś z wielkiej posiadłości (najwyżej upodatkowanych) z dołączeniem pełnomocnictw lub dokumentów takowe odwołujących, jeżeli były, a przy wyborach z gmin wiejskich z dołączeniem aktów wyboru delegatów (Wahlmänner), wspólnie opieczetują i opatrzywszy napisem, treść oznaczającym, oddadzą komisarzowi wyborczemu.

Jeżeli w powszechnej klasie wyborczej dokonuje się wyborów przez delegatów (Wahlmänner), należy także załączyć akta wyboru delegatów (Wahlmänner).

Komisarz wyborczy odesła akt wyborczy szefowi kraju, jeżeli wybór posłów jest czynnością wyborczą dokonany; gdyby zaś oddawanie głosów do jednego i tego samego wyboru posłów odbywało się na więcej niż jednym zgromadzeniu wyborczem, natenczas odesła je szefowi kraju tylko wtedy, jeżeli siedziba władzy krajowej politycznej jest głównym miejscem wyboru, w innym zaś razie

temu urzędnikowi politycznemu, któremu poruczono ułożenie wyniku wszystkich głosowań do siebie należących (§. 52).

Jeżeli wszyscy członkowie komisji wyborczej nie podpiszą aktów wyborczych, przyczynę tegoż należy podać w protokole wyborczym.

§. 52. W tych przypadkach, w których głosowanie co do jednego i tego samego wyboru posłów odbywa się na więcej niż jednym zgromadzeniu wyborczem, urzędnik w głównem miejscu wyboru do tego powołany, ułoży z nadesłanych mu aktów wyborczych (§. 51) ogólny wynik wszystkich głosowań do siebie należących i przedstawi takowy na piśmie.

W siedzibie politycznej władzy krajowej, czynność tę urzędową załatwi urzędnik, któremu ją naczelnik krajowy poruczy; w innych zaś głównych miejscach wyboru starosta powiatowy, w którego powiecie miejsce owo leży, albo któremu to naczelnik krajowy poleci.

Kogo należy uważać za wybranego, o tam orzekają §§. 49. i 50.

Jeżeli przyjdzie do tego, że los musi rozstrzygać, urzędnik do powyższej czynności urzędowej powołany, wezwie dwóch wyborców w wyborze uczestniczących, wyciągnie los w ich obecności i spisze z tego protokół, który razem z nim podpiszą obydwaj przyzwani wyborcy. W razie potrzeby urzędnik ten zarządzi wybory ściślejsze we wszystkich miejscach wyboru i zgromadzeniach wyborczych (§. 49.), a gdy się odbęda, przystąpi do ułożenia ich ogólnego wyniku w taki sam sposób.

Po zestawieniu ostatecznego wyniku, należy posłać szefowi kraju akt końcowy tej czynności i wszystkie akta przez komisye wyborcze nadesłane. Jeżeli był potrzebny wybór ściślejszy, rozumie się toż samo o aktach, jego zarządzenie usprawiedliwiających.

§. 52 a. W miastach i rozległych miejscowościach może władza polityczna wyznaczyć więcej lokalów wyborczych i zarządzić przydzielenie wyborców do tychże wedle porządku alfabetycznego, albo wedle terytoryalnej należności. W tym wypadku ustanowić należy dla każdego lokalu wyborczego osobną komisye wyborczą. Do tego stosowane będą §§. 33, 51, 52.

Tego rodzaju zarządzenia, należy ogłosić we właściwym czasie w gminie, w sposób w miejscu zwykły.

§. 53. Wybór pierwszego ciała wyborczego wielkiej posiadłości na Bukowinie, tudzież wyborcy, wzmiankowani w statucie krajowym tyrolskim §. 3, I, winni nadesłać szefowi kraju swoje kartki głosowania własnoręcznie podpisane, w terminie, przez szefa kraju wyznaczonym.

Kogo należy uważać za wybranego, stwierdzi szef kraju lub jego zastępca podług przepisów §. 49. i 50. W razie potrzeby wezwie wyborców do ściślejszego wyboru. Jeżeli będzie potrzebnem losowanie, los wyciągnie komisarz, którego szef kraju do tego ustanowi

W tym celu szef kraju wezwie dwóch wyborców, a spisany protokół losowania prześle Ministrowi spraw wewnętrznych.

§. 54. Izby handlowo-przemysłowe dokonywują wyboru w obecności komisarza wyborczego, którego szef kraju dla tej czynności wyznaczy, mianowicie każda na zgromadzeniu członków do wyboru uprawnionych, za pomocą kartek podług przepisów regulaminu tychże Izb i podług przepisów niniejszej ordynacyi wyborczej, bez względu na ilość obecnych członków.

Protokół czynności wyborczej spisuje sekretarz Izby i takowy jakoteż kartki z głosami i inne pisma odnoszące się do wyboru, oddaje komisarzowi wyborczemu, który postąpi z niemi podług przepisu §. 51.

§. 55. Szef kraju przejrzawszy akta wyborcze nadesłane mu podług §§ 51. i 52, kaze wygotować i doręczyć każdemu wybranemu posłowi, do którego nie odnosi się żadna z przyczyn od obieralności wykluczających, a w §. 20. przytoczonych, certyfikat wyborczy, który wybranego posła uprawnia do zajęcia miejsca w Izbie posłów.

Jeżeli dla przyczyn wykluczających, certyfikat wyborczy nie będzie wydany, nowy wybór może być zarządzony dopiero wtedy, gdy Izba posłów wybór unieważni.

Akta wyborcze odsyła się Ministrowi spraw wewnętrznych, który je odda prezydium Izby posłów.

§. 56. Jeżeli zdarzy się wybór podwójny, wybrany powinien najpóźniej w 8 dni po sprawdzeniu jego wyboru oznajmić w Izbie posłów, który wybór przyjmuje.

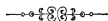
W okręgu wyborczym, w którym nie przyjął wyboru, będzie rozpisany nowy wybór.

§. 57. Jeżeli z wyjątkiem powszechnych nowych wyborów w przeciągu 90 dni po wyborze posła zajdzie potrzeba nowego wyboru w jego miejsce, można dokonać takowego na podstawie list wyborców delegatów (Wahlmänner) do poprzedniego wyboru użytych, o ile wyboru posła nie unieważniono właśnie z powodu niedokładności tych list

§. 58. Izba posłów zarządza obradę wstępną nad aktami wyborczymi i orzeka o ważności każdego wyboru po złożeniu sprawozdania

Dopóki Izba nie unieważni wyboru posła mającego certyfikat wyborczy (§. 55.), dopóty tenże zasiada i głosuje.

Jeżeli Izba uzna za ważny wybór posła, któremu odmówiono wydania certyfikatu, prezes tejże wezwie go do zasiadania w Izbie posłów.

DODATEK I.

Wykaz okręgów wyborczych

w

GAŁICYI, BUKOWINIE

i na

Szląsku.

Kraj	Klasa wyborcza	Okrąg wyborczy	Liczba posłów
Galicya z Krakowem	(a) Wielkie posiadłości	Powiaty polityczne:	
		1. Krakowski, chrzanowski, miejsce wyboru Kraków	1
		2. Wadowicki, bielski, żywiecki, myślenicki, miejsce wyb. Wadowice	1
		3. Bocheński, wielicki, podgórski ¹⁾ , brzeski, miejsce wyboru Bochnia .	1
		4. Tarnowski, dąbrowski, pilźnieński, mielecki, miejsce wyb. Tarnów . .	1
		5. Nowo-sandecki, jasielski, grybowski, limanowski, nowotarski, gołlicki, miejsce wyb. Nowy Sącz . . .	1
		6. Rzeszowski, strzyżowski ¹⁾ , kolbuszowski, nisiecki, łańcucki, tarnobrzewski, ropczycki, miejsce w. Rzeszów	1
		7. Przemyski, jarosławski, miejsce wyboru Przemyśl	1
		8. Sanocki, birzycki, liski, bızozowski, krośnieński, miejsce wyboru Sanok	1
		9. Samborski, staromiejski, turecki, drohobycki, rudecki, miejsce wyb. Sambor	1
		10. Jaworowski, mościcki, cieszanowski, miejsce wyboru Jaworów . . .	1
		11. Żółkiewski, rawski, sokalski, miejsce wyboru Żółkiew	1
		12. Lwowski, gródecki, miejsce wyb. Lwów	1
		13. Złoczowski, kamionecki, brodzki, miejsce wyboru Złoczów	1
14. Bizeżański, przemysłański, podhajecki, miejsce wyboru Brzeżany . .	1		

1) Ust. z 22. stycznia 1897 dz. u p. nr. 16.

Kraj	Klasa wyborcza	Okrąg wyborczy	Liczba posłów	
Galicya z Krakowem		15 Rohatyński, bobrzecki, miejsce wyboru Rohatyn	1	
		16. Stryjski, żydaczowski, doliniański, kałuski, miejsce wyboru Stryj	1	
		17. Stanisławowski, bohorodeczanski, tłumacki, buczacki, miejsce wyboru Stanisławów	1	
		18. Kołomyjski, horodyniecki, śniatyński, kossowski, nadworniański, miejsce wyboru Kołomyja	1	
		19. Zaleszczycki, borszczowski, husiatyński, czotkowski, miejsce wyb. Zaleszczyki	1	
		20. Tarnopolski, zbarazki, skałacki, trembowelski, miejsce wyboru Tarnopol	1	
		(b) Miasta	1. Lwów	2
		2. Kraków	2	
		3. Biała, Nowy Sącz, Wieliczka	1	
		4. Tarnów, Bochnia	1	
		5. Rzeszów, Jarosław	1	
		6. Przemyśl, Gódek	1	
		7. Sambor, Stryj, Drohobycz	1	
		8. Tarnopol, Brzeżany	1	
		9. Stanisławów, Tysmienica	1	
		10. Kołomyja, Śniatyn, Buczacz	1	
		11. Brody, Złoczów	1	
		c) Izby handl. przem.	1. Izba handlowo-przemysł. lwowska	1
		2. " " " krakowska	1	
		3. " " " brodzka	1	

Kraj	Klasa wyborcza	Okrąg wyborczy	Ilość posłów
Galicya z Krakowem	(d) Gminy wiejskie	Powiaty sądowe:	
		1. Krakowski, lisecki, miejsce wyboru Kraków ; Wielicki, skawiński, podgórski, dobczycki, miejsce wyb. Wieliczka ; Chrzanowski, krzeszowicki, jaworzniański ¹⁾ , miejsce wyb. Chrzanów	1
		2. Białski, kęcki, oświęcimski, miejsce wyboru Biała ; Żywiecki, milowięcki, ślemieński, miejsce wyboru Żywiec	1
		3. Wadowicki, andrychowski, kalwaryjski, miejsce wyb. Wadowice ; Myslenicki, jordanowski, makowski, miejsce wyboru Myślenice . .	1
		4. Nowo-sandecki, staro-sandecki, krynicki, miejsce wyb. Nowy Sącz ; Limanowski, miejsce wyboru Limanowa ; Nowotarski, krościeniecki, miejsce wyboru Nowy Targ ; Grybowski, ciężkowicki, miejsce wyboru Grybów	1
		5. Bocheński, wiśnicki, niepołomicki, miejsce wyboru Bochnia ; Brzeski, wojnicki, radłowski, miejsce wyboru Brzesko	1
6. Tarnowski, tuchowski, miejsce wyb. Tarnów ; Pilźnieński, brzosteki, dębicki, zasowski, miejsce wyb. Pilzno ; Dąbowski, miejsce wyb. Dąbrowa	1		

1) Ust. z 22. stycznia 1897 dz u, p nr. 17.

Kraj	Klasa wy- boreza	Okrąg wyborczy	Ilość posłów
Galicya z Krakowem	(d) Gminy wiejskie	7. Ropczycki, miejsce wyboru Ropczyce; Mielecki, miejsce wyb Mielec; Tarnobrzegi, rozwadowski, miejsce wyboru Tarnobrzeg	1
		8. Rzeszowski, tyczyński, głogowski, stżyżowski miejsce wyb. Rzeszów; Kolbuszowski, sokołowski, miejsce wyboru Kolbuszowa	1
		9. Łańcucki, przeworski, leżajski, miej- sce wyboru Łańcut; Nisiecki, ulanowski, miejsce wyb. Nisko	1
		10. Jasielski, fryszański, miejsce wyb. Jasło; Gorlicki, miejsce wyb. Gorlice; Krośniński, zmigrodzki, dukielski, miejsce wyboru Krosno	1
		11. Sanocki, bukowicki, lymanowski, miejsce wyboru Sanok; Brzozowski, dubiecki, miejsce wyb. Brzozów; Liski, lutowski, baligródzki, miej- sce wyboru Lisko	1
		12. Przemyski, niżankowicki, miejsce wyboru Przemyśl; Biczeyki, dobromilski, ustrzycki, miejsce wyb. Bircza; Mościcki, sądowo-wiszeński, miejsce wyboru Mościska	1
		13. Jarosławski, radymieński, sieniaw- ski, miejsce wyb. Jarosław; Cieszanowski, lubaczowski, miejsce wyb. Cieszanów	1

Kraj	Klasa wyborcza	Okrąg wyborczy	Liczba posłów
Galicya z Krakowem	(d) Gminy wiejskie	14. Samborski, łącki, miejsce wyboru Sambor; Staromiejski, starosolski, miejsce wyboru Staremiasto; Turecki, boryniański, miejsce wyb. Tułka; Rudecki, komaniński, miejsce wyboru Rudki	1
		15. Stryjski, skolski, miejsce wyboru Stryj; Mikołajewski, żurawieński, miejsce wyboru Żydaczów; Drohobycki, medemcki, podbuski, miejsce wyb Drohobycz	1
		16. Kałuski, wojniłowski, miejsce wyb. Kałusz; Doliniański, bolechowski, różniatowski, miejsce wyb. Dolna; Bobrzecki, chodorowski, miejsce wyboru Bóbrka	1
		17. Lwowski, winnicki, szczyrzecki, miejsce wyboru Lwów; Gródecki, janowski, miejsce wyb Grodek; Jaworowski, kiakowiecki, miejsce wyboru Jaworów	1
		18. Żółkiewski, wielko mosteński, kulkowski, miejsce wyb Żółkiew; Sokalski, bełzki, miejsce wyboru Sokal; Rawski, uhnowski, niemierowski, miejsce wyboru Rawa	1

Kraj	Klasa wyborcza	Okrąg wyborczy	Ilość posłów
Galicya z Krakowem	(d) Gminy wiejskie	19. Brodzki, łopatyński, założenie, miejsce wyb. Brody; Kamionecki, buski, radziechowski, miejsce wyb. Kamionka	1
		20. Łączowski, zborowski, oleski, miejsce wyb. Łączów; Przemyślanski, gliński, miejsce wyboru Przemyślany	1
		21. Brzeżański, kozowski, miejsce wyboru Bizeżany; Rohatynski, barsztyński, miejsce wyboru Rohatyn; Podhajecki, wisniowczycki, miejsce wyboru Podhaje	1
		22. Stanisławowski, halicki, miejsce wyboru Stanisławów; Bohorodeczanski, sototwiński, miejsce wyboru Bohorodeczany; Tłumacki, tysmienicki, ottymijski ¹⁾ , miejsce wyboru Tłumacz; Nadwórniański, delatynski, miejsce wyboru Nadwórna	1
		23. Kołomyjski, peczeniżyński, gwoździecki, miejsce wyb. Kołomyja; Kosowski, kukci, żabski ¹⁾ , miejsce wyboru Kosów; Śniatynski, zabłotowski, miejsce wyboru Śniatyn	1
24. Zaleszczycki, uściecki, miejsce wyboru Zaleszczyki; Boiszczowski, mielnicki, miejsce wyboru Boiszczów;			

1) Ust. z 22. stycznia 1897 dz. u. p. nr. 17.

Kraj	Klasa wyborcza	Okrąg wyborczy	Liczba posłów
Galicya z Krakowem	(d) Gminy wiejskie	<p>Horodyniecki, obertyński, miejsce wyboru Horodenka . . . . .</p> <p>25. Buczacki, jazłowiecki, monasterzycki, miejsce wyb Buczacz; Czortkowski, budzanowski, miejsce wyboru Czortków . . . . .</p> <p>26. Trębowski, grzymałowski, miejsce wyboru Trębowa; Husiatyński, kopyczyński, miejsce wyboru Husiatyn . . . . .</p> <p>27. Tarnopolski, mikuliniecki, miejsce wyboru Tarnopol; Zbaraski, nowosielski, miejsce wyboru Zbaraż; Skałacki, podwołoczyski¹⁾, miejsce wyboru Skałat . . . . .</p>	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
	(e) Powszechna klasa wyborcza	<p>1. Miasto Lwów z powiatami sądowymi Lwów, Szczerzec, Winniki . . .</p> <p>2. Miasto Kraków z powiatami sądowymi Kraków, Liszki, Podgórze, Skawina²⁾ . . . . .</p> <p style="text-align: center;">Powiaty sądowe:</p> <p>3. Wadowice, Andrychów, Kalwarya, Zator z miejscem wyboru Wadowice; Biała, Kęty, Oświęcim, z miejscem wyboru Biała; Chrzanów, Krzeszowice, Jaworzno, z miejscem wyboru Chrzanów; Żywiec, Milówka, Ślemień, z miejscem wyboru Żywiec;</p>	<p>1</p> <p>1</p>

1) Ust. z 22. stycznia 1897 dz. u. p. i r. 17. 2) Patrz dodatek II.

Kraj	Klasa wyborcza	Okrąg wyborczy	Liczba posłów
Galicya z Krakowem	Powszechna wyborcza	Myslenice z miejscem wyboru Myslenice; Wieliczka, Dobczyce, z miejscem wyboru Wieliczka	1
		4. Nowy Sącz Stary Sącz, Muszyna, z miejsce wyboru Nowy Sącz; Limanowa, Mszana dolna, z miejscem wyboru Limanowa; Nowy targ, Czajny Dunajec, Kiosienko, z miejscem wyboru Nowy targ; Jordanów, Maków, z miejscem wyboru Jordanów; Grybów, Ciężkowice, z miejscem wyboru Ciężkowice; Gorlice, Biecz, z miejscem wyboru Gorlice	1
		5. Tarnów, Tuchów, z miejscem wyboru Tarnów; Bizesko, Wojnicz, Radłów z miejscem wyboru Bizesko; Bochnia, Wisnicz, Niepołomice, z miejscem wyboru Bochnia; Dąbrowa, Zabno, z miejscem wyb. Dąbrowa; Mielec, Radomyśl, z miejscem wyboru Mielec; Pilzno, Brzostek, z miejscem wyb. Pilzno	1
		6. Rzeszów, Tyczyn, Głogów, Strzyżów, z miejscem wyb. Rzeszów; Ropczyce, z miejscem wyboru Ropczyce;	

Kraj	Klasa wyborcza	Okrąg wyborczy	Liczba posłów
Galicya z Krakowem	(e) Powstęchna klasa wyborcza	Dembica, z miejscem wyboru Dembica; Frysztak, z miejscem wyboru Frysztak; Kolbuszowa, Sokołów, z miejscem Kolbuszowa; Tarnobrzeg, Rozwadów, z miejscem wyboru Tarnobrzeg; Nisko, Ulanów, z miejscem wyb. Nisko	1
		7. Sanok, Bukowsko, Rymanów, z miejscem wyboru Sanok; Krosno, Żmigród, Dukla, z miejscem wyboru Krosno; Jasło, z miejscem wyboru Jasło; Brzozów, Dynów, z miejscem wyboru Brzozów; Dobromil, Bircza, Ustrzyki, z miejscem wyboru Dobromil; Lisko, Lutowiska, Baligród, z miejscem wyboru Lisko; Staremiasto, Starasól, z miejscem wyboru Staremiasto	1
		8. Jarosław, Radymno, Sieniawa, Pruchnik z miejscem wyb. Jarosław; Łańcut, Przeworsk, Leżajsk, z miejscem wyboru Łańcut; Cieszanów, Lubaczów, z miejscem wyboru Cieszanów; Jaworów, Krakowiec, z miejscem wyboru Jaworów; Gródek, Janów, z miejscem wyboru Gródek	1

Kraj	Klasa wyborcza	Okrąg wyborczy	Ilość posłów
Galicya z Krakowem	(e) Pow szechna klasa wyborcza	9. Pizemysl, Niżankowice, Dubiecko, z miejscem wyboru Pizemysł; Mościska, Sądowa Wisznia, z miejscem wyboiu Mościska; Rudki, Komarno, z miejscem wyboru Rudki; Sambor, Łąka, z miejscem wyboru Sambor; Drohobycz, Medenice, Podbuż z miejscem wyboru Drohobycz . .	1
		10. Stryj, Skole, z miejscem wyboru Stryj; Turka, Borynia, z miejscem wyb. Turka; Żydaczów, Mikołajów, Żurawno, z miejscem wyb Żydaczów; Bóbrka Chodoiów, z miejscem wyboru Bóbika; Dolna, Bolechów, Rożniatów, z miejscem wyboru Dolna; Kałusz, Wojniłów, z miejscem wyboru Kałusz	1
		11. Brody, Łopatyn, Założce, z miejscem wyboru Błody; Kamionka, Busk, Radziechów, z miejscem wyboru Kamionka; Żółkiew, Mosty wielkie, Kulików, z miejscem wyboru Żółkiew; Rawa, Uhnów, Niemirów, z miejscem wyboru Rawa; Sokal, Bełz, z miejscem wyboru Sokal	1
		12. Tarnopol, Mikulińce, z miejscem wyboru Tarnopol;	

Kraj	Klasa wyborcza	Okrąg wyborczy	Ilość posłów
Galicya z Krakowem	(e) Powstanie klasa wyborcza	Zbaraż, Nowesioło, z miejscem wyboru Zbaraż; Złoczów, Zborów, Olesko, z miejscem wyboru Złoczów; Przemyślany, Gliniany, z miejscem wyboru Przemyślany; Brzeżany, Kozowa, z miejscem wyboru Brzeżany	1
		13. Stanisławów, Halicz, z miejscem wyboru Stanisławów; Rohatyn, Bursztyn, z miejscem wyboru Rohatyn; Podhajce, Wisniowczyk, z miejscem wyboru Podhajce; Buczac, Żółty Potok, Monasterzyńska, z miejscem wyb Buczac; Tłumacz, Tyśmienica, Ottynia, z miejscem wyboru Tłumacz . . .	1
		14. Borszczów, Mielnica, z miejscem wyboru Borszczów; Żaleszczyki, Tłuste, z miejscem wyboru Żaleszczyki; Czortków, Budzanów, z miejscem wyboru Czortków; Husiatyn, Kopyczyńce, z miejscem wyboru Husiatyn; Trembowla, Gyzymałów, z miejscem wyboru Trembowla; Skałat, Podwołoczyska, z miejscem wyboru Skałat	1
		15. Kołomyja, Peczeniżyn, Gwoździec, z miejscem wyb. Kołomyja;	

Kraj	Klasa wyborcza	Okręg wyborczy	Liczba posłów
Galicya z Krakowem	(e) Powszechna klasa wyborcza	Nadwórna, Delatyn, z miejscem wyboru Nadwórna; Bohorodczany, Sołotwina, z miejscem wyboru Bohorodczany; Kosów, Kuty, Żabie, z miejscem wyboru Kosów; Śniatyn, Zabłotów, z miejscem wyboru Śniatyn; Horodenka, Obertyn, z miejscem wyboru Horodenka	1

Kraj	Klasa wyborcza	Okrąg wyborczy	Liczba posłów	
B U K O W I N A	(a) Wielkie posiadłości	1 Pierwsze koło wyborcze . . . . . 2 Drugie koło wyborcze	1 2	
	(b) Miasta	1 Mi sto Czerniowce . . . . . 2. Suczawa, Seret, Radowce	1 1	
	c) Izby handl. przem.	Izba handlowo przemysłowa w Czerniowcach	1	
	Powiaty sądowe:			
	(d) Gminy wiejskie	1. Czerniowiecki, sadagórski, miejsce wyboiu Czelnioyce; Starozyniecki, miejsce wyboru Starczyneec; Serecki, miejsce wyboru Seret . . .	1	
		2. Wyznicki, waszkoucki (nad Czere-mozem) ¹⁾ putillanski, stanestiański, miejsce wyboiu Wyznica; Kocmański, zastawieński, miejsce wyboru Kocman	1	
		3 Radowiecki, seletyński ¹⁾ , solkański, miejsce wyboiu Radowce; Suczawski, gurahumoiński, miejsce wyboru Suczawa; Kimpolungski, dorniański, miejsce wyboiu Kimpolung	1	
	Powiaty sądowe:			
	(e) Powszechna klasa wyborcza	1. Czerniowce, Sadagóia, z miejscem wyboiu Czerniowce;		

1) Ust. z 22 stycznia 1897 dz. u. p. nr. 21.

Kraj	Klasa wyborcza	Okrąg wyborczy	Ilość posłów
B U K O W I N A	(e) Powszechna klasa wyborcza	Kocman, Zastawna, z miejscem wyboru Kocman; Wyżnica, Putilla, Waszkowce, Stannestia nad Czeremoszem, miejsce wyboru Wyżnica	1
		2 Radowce, Seletin, z miejscem wyborem Radowce; Seret, z miejscem wyboru Seret; Starożyniec, z miejscem wyb. Starożyniec; Gurahumora, Solka, z miejscem wyboru Gurahumora; Suczawa, z miejscem wyboru Suczawa : Kimpolung, Dorna, z miejscem wyboru Kimpolung	

Kraj	Klasa wyborcza	Okrąg wyborczy	Ilość posłów
S Z L A S K	(a) Wielkie posiadł.	Szląsk	3
	(b) Miasta	1. Opawa; Izba handlowo-przemysł. w Opawie	1
	c) Izby handl-przem.	2. Karniów, Albrechcice, Freiwaldów, Jawornik, Widua, Cukmantel, Friedeberg, Bruntal, Beneszów, Anielska Góra, Wrbno	1
		3. Cieszyn, Frydek, Frysztad, Bogumin, Bielowiec, Witków, Klimkowitz, Odry	1
		4. Bielsk, Strumień, Skoczów, Jabłunków	1
		Powiaty sądowe :	
	(d) Gminy wiejskie	1. Opawski, bielowiecki, z wyjątkiem posiadłości morawskich, witkowski, klimkowiecki, oderski, miejsce wyboru Opawa; Karniowski, albrechcicki, miejscem wyboru Karniów	1
		2. Bruntalski, beneszowski, werbnieński, miejsce wyboru Bruntal; Freiwaldowski, jawornicki, wiedeński, cukmantelski, miejsce wyb. Freiwaldów	1
		3. Cieszyński, frydecki, jabłunkowski, miejsce wyboru Cieszyn, Frysztacki, bogumiński, miejsce wyboru Frysztad; Bielski, strumieński, skoczanowski, miejscę wyboru Bielsk	1

DODATEK II.

Na podstawie drugiego zdania pierwszego ustępu §. 8a. ordynacyi wyborczej podzieliło Ministerjum dla spraw wewnętrznych rozporządzeniem z 23. września 1896 dz. u. p. nr. 170 okręgi wyborcze klasy e) z miast i powiatów sądowych złożone na mniejsze obwody wyborcze w następujący sposób:

e) Powszechna klasa wyborcza.		
Kraj	Okrag wyborczy	Obwody wyborcze i miejsca wyboru
Galicya z Krakowem	1. Lwów	<p>Miasto L w ó w z miejscem wyb. Lwów; następnie w lwowskim powiecie sądowym gminy:</p> <p>a) Zamarstynów, Hołosko wielkie, Hołosko małe, Kleparów, Zboiska, z miejscem wyboru Zamaistynów;</p> <p>b) Prusy, Podliski małe, Żydatycze, Sieciechów, Stroniatyn, Wisłoboki, z miejscem wyboru Prusy;</p> <p>c) Zniesienie, Krzywczyce, Laszki murowane, Sroki ad Laszki, Malechów, z miejscem wyboru Zniesienie;</p> <p>d) Jaryczów nowy, Jaryczów stary, Rudańce, Kukizów, Cepelów, Podliski wielkie, Zapytów, Remenów, z miejscem wyboru Jaryczów nowy;</p> <p>e) Kulparków, Skniów, Skniówek, Zimnawoda, Zimnowódka, Kaltwasser, Sygniówka, Biłohiszczce, z miejscem wyboru Kulparków;</p> <p>f) Dublany, Grzęda, Grzybowice, Kościejów, Zarudce, Zaszków, Wólka hamulecka, Zawadów, z miejscem wyboru Dublany;</p> <p>g) Sokolniki, Zubrza, Sichów, Pasiaki zubrzyckie, Kozielniki, Sołonka, Hodowica, Basiówka, z miejscem wyboru Sokolniki;</p> <p>h) Rzęsna polska, Rzęsna ruska, Borki dominikańskie, Borki janowskie, Kozice, Rudno, Bizuchowice, z miejscem wyboru Rzęsna polska;</p>

e) Powszechna klasa wyborcza.

Kraj	Okrąg wy- borczy	Obwody wyborcze i miejsca wyboru
Galicya z Krakowem		<p>w szczyrzeckim powiecie sądowym gminy:</p> <p>a) Szczerzec, Piaski, Ostrów, Rosenberg, Popielany, Horbacze, Czerkasy, Dmytrze, Lany, Zagródki, z miejscem wyboru Szczerzec;</p> <p>b) Brodki, Reichenbach, Krasów, Głuchowiec, Lindinfeld, z miejscem wyb. Brodki;</p> <p>c) Lubiana, Polana, Rakowiec, Nowosiółki, Dornfeld, Dobrzany, z miejscem wyboru Lubiana;</p> <p>d) Siemianówka, Miłoszowice, Porszna, Podsadki, Chrusno stare, Chrusno nowe, z miejscem wyboru Siemianówka;</p> <p>e) Falkenstein, Humeniec, Sroki szczyrzeckie, Jastrzębków, Nikonkowice, Serdyca, Einsiedel, z miejscem wyb. Falkenstein;</p> <p>f) Nawarya, Giinna, Malczkowice, Nagórzan, Polanka, Mostki, Leśniowice, Pustomyty, z miejscem wyboru Nawarya;</p> <p>w winnickim powiecie sądowym gminy:</p> <p>a) Winniki, Weinbergen, Czyszki, Podbereże, Winniczki, Gaje, Czyżyków, Głuchowiec, Dmytrowice, Gańczary z miejscem wyboru Winniki;</p> <p>b) Lesienice, Podborce, Mikłaszów, Pikułowice, Kamienopol z miejscem wyboru Lesienice;</p> <p>c) Biłka szlachecka, Biłka królewska, Zuchorzyce, Czarnuszowice, Żurawniki, Herma-</p>

e) Powszechna klasa wyborcza.		
Kraj	Okrąg wyborczy	Obwody wyborcze i miejsca wyboru
Galicya z Krakowem		nów, Barszczowice z miejscem wyb. Biłka szlachecka;
	2. Kraków	<p>d) Dawidów, Krotoszyn, Wołków, Zyrawka, Milatycze, Tołszczów, Siedliska, Czerepin, Podciemno, Zagórze, Kuhajów, z miejscem wyboru Dawidów;</p> <p>Miasto Kraków z miejscem wyboru Kraków;</p> <p>następnie w krakowskim powiecie sądowym gminy:</p> <p>a) Czarna wieś, Dąbie, Grzegórzki, Nowa wieś narodowa, Rakowice z miejscem wyboru Kraków;</p> <p>b) Krowodrza, Bronowice małe, Bronowice wielkie, Łobzów, z miejscem wyboru Krowodrza;</p> <p>c) Prądnik czerwony, Batowice, Bibice, Boleń, Bosutów, Dziekanowice, Garlica murowana, Pękowice, Prądnik biały, Tonie, Wegrzece, Zielonki, z miejscem wyboru Prądnik czerwony;</p> <p>d) Zwierzyniec, Chełm, Olszanica, Półwie, zwierzynieckie, Przegorzały, Wola justowska, z miejscem wyb. Zwierzyniec;</p> <p>e) Mogiła, Bieńczyce, Czyżyny, Grębałów, Kantorowice, Krzesławice, Łęg. Łubocza, Mistrzejowice, Pleszów, Raciborowice, Zastów, Żesławice, z miejscem wyb. Mogiła;</p> <p>f) Zabierzów, Bolechowice, Brzezcie, Gieboł-</p>

e) Powszechna klasa wyborcza.

Kraj

Okrąg
wy-
borczy

Obwody wyborcze i miejsca wyboru

G a l i c y a z K r a k o w e m

- tów, Karniowice, Kobyłany, Modlnica, Modlniczka, Mydlniki, Rżaska, Tomaszowice, Trojanowice, Ujazd, Więckowice, Zelków, z miejscem wyboru Zabierzów ;
- g) Ruszcza, Branice, Czulice, Dojazdów, Głęboka, Karniów, Koómyrzów, Kościelniki, Krzysztoforzyce, Łuczanowice, Prusy, Przylasek rusiecki, Sulechów, Wadów, Węgrzynowice, Wolica, Wrózeniec, Wyciąże, z miejscem wyboru Ruszcza;

w liszeckim powiecie sądowym gminy:

- a) Liszki, Bielany, Budzyń, Kaszów, Nowa wieś szlachecka, Piekary, Ściejowice, Śmierdząca, Szczyglice, z miejscem wyb. Liszki;
- b) Morawica Aleksandrowice, Baczyn, Balice, Brzoskwinia, Burów, Cholerzyn, Chrosna, Kleszczów, Mników, z miejscem wyboru Morawica;
- c) Rybna, Czułów, Czuówek, Przeginia duchowna, Przeginia narodowa, z miejscem wyboru Rybna;
- d) Czernichów, Czernichówek, Dąbrowa, Jeziażany, Kamień, Kłokoczyn, Rączna, Rusocice, Wołowice, Zagacie, z miejscem wyboru Czernichów;

w podgórzeńskim powiecie sądowym gminy:

- a) Podgórze, z miejscem wyb. Podgórze;
- b) Ludwinów, Dębniki, Zakrzówek, z miejscem wyboru Ludwinów;

e) Powszechna klasa wyborcza.		
Kraj	Okrąg wyborczy	Obwody wyborcze i miejsca wyboru
G a l i c y a z K r a k o w e m		<p>c) Płaszów, Piokocim, Wola duchacka z miejscem wyboru Płaszów;</p> <p>d) Kosocice, Kudwanów, Piaski wielkie, Rajsko, Sobomowice, Zbydniowice, z miejscem wyboru Kosocice;</p> <p>e) Świątniki, Golkowice, Olszowice, Wróblowice, Wrząsowice z miejscem wyboru Świątniki;</p> <p>w skawińskim powiecie sądowym gminy:</p> <p>a) Skawina, Jurczyce, Korabniki, Radziszów, Rzołów, z miejscem wyboru Skawina;</p> <p>b) Mogilany, Buków, Chorowice, Gaj, Konary, Kuleiszów, Lusina, Włosień, z miejscem wyboru Mogilany;</p> <p>c) Kobierzyn, Borek fałęcki, Jugowice, Brzyczyna, Łągiewniki, Libertów, Opatkowice, Pychowice, Siarczana góra, Swoszowice, z miejscem wyboru Kobierzyn;</p> <p>d) Tyniec, Bodzów, Kopanka, Kostrze, Samborek, Sidzina, Skotniki, z miejscem wyboru Tyniec.</p>

U S T A W A

z dnia 15. listopada 1897 r. Nr. 135 Dz. u. p.

O prawie zgromadzania się.

§. 1. W miarę postanowień tej ustawy są zgromadzenia dozwolone.

§. 2. Kto chce urządzić zgromadzenie ludowe, albo wogóle powszechnie dostępne na proszonych gości nie ograniczone, zgromadzenie — musi o tem przynajmniej trzy dni przed zamierzonym odbyciem pisemnie władzę (§. 16.) zawiadomić, podając cel, miejsce i czas zgromadzenia.

Władza ma natychmiast wydać potwierdzenie zawiadomienia.

§. 3. Do odbywania zgromadzeń pod wolnym niebem, potrzebnem jest uprzednie zezwolenie władzy (§. 16).

Prośbę o zezwolenie ci winni wniesić, którzy zgromadzenie urządzają a tak w tej prośbie, jakoteż w zezwoleniu wskazać należy cel, miejsce i czas zgromadzenia.

To samo tyczy się publicznych pochodów, przy których także zamierzoną drogę podać należy.

W razie odmowy zezwolenia, udzielić jej należy na piśmie z podaniem powodów.

§. 4. Wyjątemi z pod postanowień tej ustawy są zgromadzenia wyborców dla omówienia spraw wyborczych, tudzież dla porozumienia się z wybranymi posłami, jeżeli odbywają się w czasie, kiedy wybory są rozpisane i nie pod wolnem niebem

§. 5. Następnie są z pod postanowień tej ustawy wyjęte publiczne zabawy, orszaki weselne, ludowe zwyczajowe gody lub pochody, kondukta pogrzebowe, procesye, pielgrzymki i inne zgromadzenia lub pochody, przedsięwzięte w wykonaniu jakiegoś prawnie uznanego wyznania, jeżeli odbywają się w tradycyjny sposób.

§. 6. Władza ma zakazać zgromadzeń, których cel sprzeciwia się ustawom karnym, albo których odbycie naraża bezpieczeństwo publiczne lub publiczne dobro.

§. 7. W czasie, kiedy zgromadzoną jest rada państwa, albo którykolwiek sejm nie można w miejscu ich siedziby i w okręgu 5 mil (38 kilometrów), dozwolić zgromadzenia pod wolnem niebem.

§. 8. Cudzoziemcy nie mogą występować ani jako przedsiębiorcy, ani jako przestrzegający porządku lub kierownicy zgromadzenia, zwołanego do obradowania w sprawach publicznych

§. 9. Zbrojnym osobom nie wolno brać udziału w zgromadzeniach wymienionych w §§. 2. i 3

§. 10. Adresy albo petycye, pochodzące od zgromadzeń, może wręczyć nie więcej, jak 10 osób.

§. 11. Kierownicy i przestrzegający porządku, przedewszystkiem starać się winni o przestrzeganie ustaw i utrzymanie porządku na zgromadzeniu.

Wyrażeniom i czynnościom, prawu przeciwnym, natychmiast mają się sprzeciwić, a jeżeli zarządze-

nia ich nie znajdują posłuchu, winien kierujący zgromadzeniem takowe rozwiązać.

§. 12. Władzy wolno wysłać na każde zgromadzenie, w rodzaju wymienionych w §§. 2. i 3, jednego albo wedle okoliczności i więcej delegatów, którym należy odpowiednie miejsce zachować, a na żądanie musi się im udzielić wyjaśnień co do osób wnioskodawców i mowców.

§. 13. Na wypadek urządzenia zgromadzenia wbrew przepisom tej ustawy, winna je władza (§. 16. i 17.) zakazać, a wedle okoliczności rozwiązać.

Tak samo winien delegat rządu albo, jeżeli takowego nie wysłano, władza, zarządzić rozwiązanie zgromadzenia, chociażby w myśl ustawy urządzonego, jeżeli w temże wydarzają się zajścia prawu przeciwne, albo jeżeli przybiera charakter zagrażający publicznemu porządkowi.

§. 14. Skoro tylko rozwiązanie zgromadzenia ogłoszono, są wszyscy obecni obowiązani natychmiast miejsce zebrania opuścić i rozejść się

W razie nieposłuszeństwa można rozwiązania dokonać użyciem środków przymusowych.

§. 15. Postanowienia §§. 13. i 14. odnoszą się także do publicznych pochodów.

§. 16. Pod władzą w tej ustawie wymienioną, rozumie się z reguły:

- a) w miejscach, w których znajduje się rządowa władza bezpieczeństwa, taż władza;
- b) w siedzibie politycznej władzy krajowej, jeżeli tamże nie ma rządowej władzy bezpieczeństwa, władza krajowa.

c) w wszystkich innych miejscach polityczna władza powiatowa.

§. 17. W razie nagłego niebezpieczeństwa, zagrażającego publicznemu porządkowi i bezpieczeństwu, jest jednak i każda inna władza powołana do utrzymania takowych, uprawnioną zakazać, albo rozwiązać zgromadzenie, urządzone lub odbywające się wbrew przepisom niniejszej ustawy, o czym zawsze należy natychmiast zawiadomić władzę, wedle §. 16. właściwą.

§. 18. Przeciw wszystkim zarządzeniom władz niższych można wnieść odwołanie do władzy krajowej, a przeciw każdemu zarządzeniu tej ostatniej, do ministerstwa spraw wewnętrznych w ciągu 8 dni.

§. 19. Wykroczenia przeciw tej ustawie, o ile powszechna ustawa karna nie znajduje do nich zastosowania, ścigane być mają przez sądy jako przekroczenia, aresztem aż do sześciu tygodni, lub grzywnami do 2000 złr. w. a.

§. 20. Postanowienia tej ustawy mogą zostać w razie wojny, albo wewnętrznych rozruchów, czasowo i miejscowo zawieszane.

§. 21. Wykonanie tej ustawy poruczonem jest ministrom spraw wewnętrznych i sprawiedliwości.

SPIS RZECZY.

	str.
I. Uwagi z objaśnień do projektu rządowego (zał. 1387 XI. sesyi)	1
II. Sprawozdanie komisji dla reformy wyborczej (zał. 1444 XI. sesyi)	7
III. Ustawa z dnia 14. czerwca 1896 dz u p. nr. 168	15
IV. Ustawa z dnia 14. czerwca 1896 dz. u. p. nr. 169	18
V. Ustawa zasadnicza o reprezentacji Państwa ze zmianami później postanowionemi	45
VI. Ordynacya wyborcza do Rady Państwa z uwzględnieniem późniejszych reform	60
VII. Dodatek I. Wykaz okręgów wyborczych w Galicyi, Bukowinie i na Szląsku	94
VIII Dodatek II Podział okręgów wyborczych klasy e) z miast i powiatów sądowych złożonych na mniejsze okręgi wyborcze	117
IX. Ustawa o prawie zgromadzania się	123

Omyłki druku.

Str *strona* — z g. z *góry* — z d. z *dołu*

str.	wiersz	zamiast:	ma być:
6	2 z d.	b)	d)
7	3 „	polega	polega,
16	7 „	opiewać	opiewac,
18	9 „	okrąg	okrąg
19	5 z g.	przydzielny	przydzielony
20	4 z d.	głow nem	głównem
25	5 z g.	swoja	swoje
25	6 „	odbywa	odbywa się
25	8 „	znacznia	znaczenia
37	9 z d.	jets	jest
48	5 z g.	8	18
52	13 z d.	zgrona	z giona
68	9 „	każdej.	każdej gminie.
76	4 z g.	okrąg	okrąg

Drukarnia

Wilhelma Zukerkandla

w Złoczowie

zaopatrzoną została w drugą wielką maszynę pospieszłą najnowszej konstrukcyi — jest więc w możności wykonywania wszelkich zleceń w zakres drukarstwa wchodzących — ręcząc za bezbłędne, piękne i szybkie wykonanie tychże.

Ceny możliwie niskie.

Poleca się przeto powyższą

DRUKARNIĘ

WW. PP. Autorom, Przemysłowcom, Fabrykantom, jakoteż wszystkim P. T. Interesentom jak najuprzejmiej.

Bliższych informacyi udziela się na żądanie natychmiast.

1180109001

PAd

40

KSIĘGARNIA Wilhelma Zuckerkandla w Złoczowie

poleca następujące nakłady:

12-centowa Biblioteka powszechna,
zawierająca dzieła klasyczne, popularne i naukowe,
utwory dramatyczne, poezye, powieści, nowele, opowia-
dania, humoreski, podręczniki do nauki języków, tłóma-
czenia klasyków greckich i łacińskich, objaśnienia do
klasyków polskich itd. itd.

Wydawnictwo Biblioteki powszechnej zostało nagrodzone srebrnym medalem na Powszechnej Wystawie krajowej.

Dotychczas wyszło przeszło 200 numerów.

Każdy pojedynczy numer 12 ct. Każdy tomik można osobno nabyć.

Tania Biblioteczka dla dzieci i młodzieży ku rozrywce i nauce — w pięknych kolorowanych okładkach. Dotychczas wyszło 25 tomików.

Ostatni tomik tej Biblioteczki zawiera przeróbkę dla dorastającej młodzieży sławnej powieści historycznej *Henryka Sienkiewicza* p. t. *Ogniem i mieczem* uskutecznioną przez *Janinę S. Urbańskiego Aurelega Miatież* [Rok 1863]. Jedyne (IV.) ozdobne wydanie, pomnożone 17 nowymi utworami. — Cena 1 zł. 50 ct. w ozdobnej oprawie 2 zł.

W. Bełzy, Dawni Królowie tej ziemi z 39 podobiznami Królów polskich. — Wydanie ozdobne w prześlicznej oprawie. Cena 1 zł. 20 ct.

Krászewskiego J. L. Plauta komedyi pięciu Parafrazy. — Cena zniżona 1 zł.

Bełzy Władysława, Abecadlnik dla dzieci polskich z 24 ilustracyami *Popiela* w ślicznej kolorowanej okładce. — Cena 80 ct.

Piasta Patron grzecznych dzieci. Prześliczna książeczka z obrazkami kolorowanymi. Odpowiedni podarek dla naszej dziatwy. — Cena 80 ct.

Katalogów szczegółowych dostarcza na żądanie każda księgarnia.